

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4: กรณศึกษากลุ่มรักลูกให้ถูกระรรม” เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง (Probability Sampling) จากเด็กที่ผ่านการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกระรรม จำนวน 185 คน โดยนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

4.2 ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4

4.3 การเปรียบเทียบการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4

จากปัจจัยส่วนบุคคล

4.4 แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ

4.5 องค์ความรู้จากการวิจัย

4.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์คุณลักษณะของเด็กกลุ่มรักลูกให้ถูกระรรม ได้ผลการวิเคราะห์สถิติพรรณนาจากค่าร้อยละ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

(n=185)

คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	อัตราส่วนร้อยละ
เพศ		
ชาย	96	51.9
หญิง	89	48.1
อายุของเด็ก		
4-7 ปี	31	16.8
8-12 ปี	80	43.5
13-17 ปี	74	39.7

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

(n=185 ราย)

คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	อัตราส่วนร้อยละ
การศึกษา		
อนุบาล	25	13.5
ประถมศึกษาตอนต้น	58	31.4
ประถมศึกษาตอนปลาย	34	18.4
มัธยมศึกษาขึ้นไป	68	36.8
การพักอาศัย		
พ่อและแม่	150	81.1
พ่อหรือแม่คนเดียว/ญาติ	35	18.9
อาชีพของผู้ปกครอง		
รับราชการ	33	17.8
พนักงานบริษัท	66	35.7
ประกอบอาชีพส่วนตัว	86	46.5
ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง		
มัธยมศึกษาและต่ำกว่า	51	27.6
ปริญญาตรีและอนุปริญญา	90	48.6
ปริญญาโทและสูงกว่า	44	23.8
รายได้ของครอบครัว		
น้อยกว่า-30,000 บาท	69	37.3
30,001-90,000 บาท	77	41.6
90,001 บาทขึ้นไป	39	21.1
ความอบอุ่นของครอบครัว		
อบอุ่นน้อย	30	16.2
อบอุ่นปานกลาง	74	40.0
อบอุ่นมาก	81	43.8

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

(n=185 ราย)

คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	อัตราส่วนร้อยละ
การอบรมเลี้ยงดู		
รูปแบบเข้มงวด	26	14.1
รูปแบบสบายปานกลาง	113	61.1
รูปแบบสบายมาก	46	24.9
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนา		
ปฏิบัตินานๆ ครั้ง	107	57.8
ปฏิบัติบ่อย	45	24.3
ปฏิบัติเป็นประจำ	33	17.8
ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรม		
1 ครั้ง	157	84.9
มากกว่า 1 ครั้ง	28	15.1
รวม		100

จากตารางข้างต้น พบว่าเด็กกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรมส่วนมากเป็นเด็กชาย (ร้อยละ 51.9) มีอายุระหว่าง 8-12 ปี (ร้อยละ 43.5) อายุระหว่าง 13-17 ปี (ร้อยละ 39.7) และอายุระหว่าง 4-7 ปี (ร้อยละ 16.8) ระดับการศึกษามัธยมศึกษา (ร้อยละ 36.8) ปฐมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 31.4) ปฐมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 18.4) และ อนุบาล (ร้อยละ 13.5) การพักอาศัยส่วนใหญ่พบว่าอยู่กับพ่อและแม่ (ร้อยละ 81.1) ผู้ปกครองประกอบอาชีพส่วนตัว (ร้อยละ 46.5) เป็นพนักงานบริษัท (ร้อยละ 35.7) และรับราชการ (ร้อยละ 17.8) สำหรับการศึกษาของผู้ปกครองนั้นอยู่ในระดับ อนุปริญญา/ปริญญาตรี (ร้อยละ 48.6) ระดับมัธยมศึกษาและต่ำกว่า (ร้อยละ 27.6) และปริญญาโท/ปริญญาเอก (ร้อยละ 23.8) รายได้ของครอบครัวพบว่าครอบครัวที่มีรายได้ 30,001-90,000 บาท (ร้อยละ 46.1) รองลงมาคือครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่า 30,000 บาท (ร้อยละ 37.3) และครอบครัวที่มีรายได้ตั้งแต่ 90,000 บาทขึ้นไปพบ (ร้อยละ 21.1) ส่วนความอบอุ่นของครอบครัวส่วนใหญ่พบว่ามีความอบอุ่นมาก (ร้อยละ 43.8) มีความอบอุ่นปานกลาง (ร้อยละ 40.0) อบอุ่นน้อย (ร้อยละ 16.2) โดยส่วนใหญ่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูเด็กจากครอบครัว รูปแบบแบบได้รับสบายปานกลาง (ร้อยละ 61.1) การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาพบว่าส่วนใหญ่มีการปฏิบัติ นานๆ ครั้ง (ร้อยละ 57.8) และเด็กส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรมมา 1 ครั้ง (ร้อยละ 84.9)

4.2 ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4

ก) ศึกษาภาพรวมระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 โดยการหา ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ 4.2 ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4

(n=185)

ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของ เด็กตามหลักภาวนา 4	ภาพรวม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
กายภาวนา	3.73	.615	มาก
ศีลภาวนา	3.94	.716	มาก
จิตตภาวนา	3.92	.682	มาก
ปัญญาภาวนา	4.12	.604	มาก
รวม	3.93	.517	มาก

จากผลการวิเคราะห์ตารางข้างต้นพบว่าเด็กกลุ่มรักลูกให้ถูกธรรม มีระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยคือ 3.93 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านปัญญา มีค่าเฉลี่ยระดับความมั่นคงทางสุขภาวะมากที่สุด คือ 4.12 รองลงมาด้านศีลภาวนามีค่าเฉลี่ยระดับความมั่นคงทางสุขภาวะ คือ 3.94 ด้านจิตตภาวนามีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะคือ 3.92 เป็นลำดับสาม และด้านกายภาวนามีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะคือ 3.73 น้อยที่สุดกว่าทุกด้าน

ในเบื้องต้นอาจกล่าวได้ว่าผลจากการวิเคราะห์ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 ของเด็กกลุ่มรักลูกให้ถูกธรรม พบว่าเด็กมีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก ในทุกด้านพบด้านที่ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 สูงสุดคือด้านปัญญาภาวนา และพบพฤติกรรมที่ควรได้รับการส่งเสริมในการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 มากที่สุดคือด้านกายภาวนา

จากผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าเด็กกลุ่มรักลูกให้ถูกธรรม ควรได้รับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 ด้านกายภาวนามากที่สุด ในรายละเอียดของแต่ละด้านมีสาเหตุสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กดังผลการวิเคราะห์ตามลำดับ

ข) ศึกษาระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะนา 4 โดยการแยก การศึกษาออกเป็นรายด้าน ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อให้ได้ข้อค้นพบโดยละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.3 ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กด้านกายภาวนา

(n = 185)

ด้านกายภาวนา	ร้อยละ					$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
1. รับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากกว่ารับประทานตามใจตนเองตามค่านิยมที่พ่อแม่	3.8	5.9	48.6	30.3	11.4	3.39	.903	ปานกลาง
2. อาบน้ำ แปรงฟัน รักษาสุขภาพอนามัยทุกวัน	-	7.0	8.6	33.0	51.4	4.29	.896	มากที่สุด
3. พักอาศัยอยู่ในที่ปลอดโปร่ง สะอาด ปลอดภัย	.5	4.9	19.5	32.4	42.7	4.12	.925	มาก
4. ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคภัย	1.6	4.3	25.9	38.4	29.7	3.90	.933	มาก
5. พักผ่อนเพียงพอ เข้านอนแต่หัวค่ำ ตื่นเช้าด้วยความเบิกบาน	3.8	23.8	39.5	23.2	9.7	3.11	1.002	ปานกลาง
6. ใช้เทคโนโลยี เป็นไปเพื่อการศึกษาเรียนรู้ เช่นทีวี, โซเชียลมีเดีย ฯ	3.8	7.6	36.8	35.1	15.7	3.58	1.126	มาก
รวม						3.73	.615	มาก

จากตารางพบว่า ด้านกายภาวนาเด็กมีระดับการพัฒนาฯ ลำดับได้จากมากไปน้อยดังนี้ ในระดับมากที่สุดได้แก่ อาบน้ำ แปรงฟัน รักษาสุขภาพอนามัยทุกวัน ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เด็กได้พักอาศัยอยู่ในบ้านที่มีบรรยากาศ ปลอดโปร่ง สะอาด ปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ในลำดับสุดท้าย ได้แก่ เด็กพักผ่อนเพียงพอ เข้านอนแต่หัวค่ำ ตื่นเช้าด้วยความเบิกบาน และ เด็กรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากกว่ารับประทานตามใจตนเองตามค่านิยมที่พ่อแม่ อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นเรื่องที่ได้รับการพัฒนาเพิ่ม และพบมากในเด็กกลุ่มนี้ คือการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากกว่าการตามใจตนเอง และ ใช้เทคโนโลยี เป็นไปเพื่อการศึกษาเรียนรู้ อย่างเหมาะสม เด็กยังปฏิบัติได้เพียงในระดับปานกลางเท่านั้น และมีอัตราส่วน เกินกว่าร้อยละในระดับปานกลางถึงระดับน้อยที่สุดเกินกว่าครึ่ง อิทธิพลจากปัจจัยอาจเป็นสาเหตุทำให้ ด้านกายภาวนา มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมต่ำกว่าทุกด้าน ข้อค้นพบเกิดข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมในครั้ง

ต่อไปจึงควรปรับกิจกรรม ให้เด็กเกิดกระบวนการเข้าใจ ในการเลือกรับและปฏิบัติทางด้านกายอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะด้านกายภาพเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 4.4 ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กด้านสีลภาวนา

(n = 185)

ด้านสีลภาวนา	ร้อยละ					$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
1.เคารพกฎเกณฑ์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข	-	4.9	29.2	45.4	20.5	3.39	.903	ปานกลาง
2. อ่อนน้อมถ่อมตน ให้ความเคารพต่อพ่อแม่ ครู ญาติผู้ใหญ่ และพระสงฆ์	-	2.2	24.9	47.6	25.4	4.29	.896	มากที่สุด
3. เลือกคบเพื่อนแนะนำในสิ่งที่ดีต่อกัน เล่นกับเพื่อนด้วยความสุข	.5	4.9	27.6	33.5	33.0	4.12	.925	มาก
4. พุดคุยกับผู้อื่นด้วยวาจาที่ไพเราะ เป็นไปด้วยความปรารถนาดี	-	5.9	37.8	36.8	19.5	3.90	.933	มาก
5. ให้ความช่วยเหลือ เมตตา กรุณา ต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า	-	2.2	24.9	39.5	33.5	3.11	1.002	ปานกลาง
6. ซื่อสัตย์ สุจริต ละอายใจ เกรงกลัวต่อการทำชั่ว	1.1	4.3	18.4	46.5	29.2	3.58	1.126	มาก
รวม						3.94	.716	มาก

จากตารางพบว่า ด้านสีลภาวนา เด็กมีระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะ มีลำดับได้จากมาก ดังนี้ ในระดับมากที่สุดได้แก่ เด็กมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้ความเคารพต่อพ่อแม่ ครู ญาติผู้ใหญ่ และพระสงฆ์ ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เด็กเลือกคบเพื่อนแนะนำในสิ่งที่ดีต่อกัน เล่นกับเพื่อนด้วยความสุข อยู่ในระดับมาก ในลำดับสุดท้าย ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือ เมตตา กรุณา ต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า และ เคารพกฎเกณฑ์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข อยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัยอาจตีความได้ว่า เรื่องที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเป็นลำดับแรกของด้านสีลภาวนาคือ การอบรมให้ความรู้ในการเคารพกฎเกณฑ์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และการให้ความช่วยเหลือ เมตตา กรุณา ต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า และพบว่าในด้านสีลภาวนานี้ จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า ค่าร้อยละของเด็กที่ปฏิบัติได้ในระดับปานกลางลงมาจนถึงระดับน้อยที่สุดมีเกินกว่า 1 ใน 5 ของทุกกลุ่ม ซึ่งให้เห็นว่าเด็กควรได้รับการดูแล ที่ส่งผลกระทบด้านสีลภาวนา การใช้ชีวิตไม่เหมาะสมตามครรลองครองธรรม จากผลการศึกษาอายุเด็กก่อนหน้านี้ มีเด็กกว่า 1 ใน 3 กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยม ซึ่งเป็นวัยที่กำลังอยากรู้อยากลอง จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในการบอกสอนให้เข้าใจ

ถึงผลกระทบ จำเป็นต้องสร้างแนวทางป้องกันและเสริมสร้างให้เด็กเข้าใจเพื่อพัฒนาความมั่นคงทาง
สุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

ตารางที่ 4.5 ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กด้านจิตตภาวนา

(n = 185)

ด้านจิตตภาวนา	ร้อยละ					$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
1. รู้สึกร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส มีความสุข	1.6	.5	20.5	41.6	35.7	4.09	.852	มาก
2. เห็นอกเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นมีความทุกข์	1.1	2.7	23.8	42.7	29.7	3.97	.862	มาก
3. กตัญญูรู้คุณ ช่วยเหลือการงานพ่อแม่ด้วยความเต็มใจ	1.1	5.4	27.6	35.1	30.8	3.89	.944	มาก
4. อดทนต่อสิ่งที่ทำให้ท่านไม่พอใจได้	2.2	16.2	43.8	21.1	15.7	3.38	1.156	ปานกลาง
5. รู้สึกเป็นสุข เมื่อได้ทำบุญ ใสบาตร ไปวัด ช่วยงานจิตอาสา		3.2	24.3	36.2	36.2	4.05	.858	มาก
6. ท่านทำความดีและเชื่อว่าจะได้รับผลแห่งความดี	1.1	2.7	23.2	33.0	38.9	4.12	1.043	มาก
รวม						3.92	.682	มาก

ผลของการวิเคราะห์ด้านจิตตภาวนา จากตาราง เด็กมีระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะ มีลำดับได้จากมาก ดังนี้ ในระดับมากที่สุดได้แก่ การทำความดีและเชื่อว่าจะได้รับผลแห่งความดี ในรองลงมาได้แก่ รู้สึกร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส มีความสุข อยู่ในระดับมาก ในลำดับสุดท้าย ได้แก่ อดทนต่อสิ่งที่ทำให้ท่านไม่พอใจได้อยู่ในระดับปานกลาง และ กตัญญูรู้คุณ ช่วยเหลือการงานพ่อแม่ด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับมาก

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีเด็กส่วนใหญ่ ที่มีความอดทนต่อสิ่งที่ทำให้ท่านไม่พอใจได้ในระดับปานกลางลงไปถึงระดับน้อยที่สุด (ร้อยละ 62.2) ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มไปสู่ระดับที่สูงขึ้น จากการที่เด็กขาดความอดทนต่อสิ่งที่ไม่พอใจ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดกว่าทุกๆ ข้อ อาจเป็นไปได้ว่า การขาดการฝึกทักษะความอดทน การเข้าใจในการใช้ชีวิต การดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลาง เกี่ยวข้องกับผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของเด็ก ที่พบว่าเด็กส่วนมากไม่ค่อยได้รวมกิจกรรมทางศาสนาจึง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กขาดการฝึกด้านจิตตภาวนา เพื่อแก้ปัญหา การหาแนวทางพัฒนาให้เด็กมีจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาด้านจิตตภาวนาเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.6 ระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กด้านปัญญาภาวนา

(n = 185)

ด้านปัญญาภาวนา	ร้อยละ					$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
1. ใช้ชีวิตอย่างมีสติ สามารถพึ่งพาตนเอง อาบน้ำ แต่งตัว กินข้าวเอง	1.1	3.8	14.6	28.6	51.4	4.29	.983	มากที่สุด
2. ใช้เวลาว่างในการศึกษาเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์	-	5.9	25.4	42.7	25.9	3.89	.862	มาก
3. เมื่อมีเพื่อนมาชวนขโมยเงินแม่ไปซื้อขนม กล้าที่จะปฏิเสธ	4.9	.5	8.6	32.4	53.5	4.29	1.001	มากที่สุด
4. พึงพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ของตนเอง	-	5.4	13.5	43.2	37.8	4.14	.846	มาก
5. คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษก่อนตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไป	.5	3.2	21.1	45.4	29.7	4.01	.831	มาก
6. ท่านคิดว่าท่านเป็นเด็กที่มีความสุข	-	3.2	20.0	39.5	37.3	4.11	.834	มาก
รวม						4.12	.604	มาก

จากตารางข้างต้น ผลจากการวิเคราะห์การพัฒนความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กด้านปัญญาภาวนา เด็กมีระดับการพัฒนความมั่นคงทางสุขภาวะ มีลำดับได้จากมาก ดังนี้ เด็กใช้ชีวิตอย่างมีสติ สามารถพึ่งพาตนเอง อาบน้ำ แต่งตัว กินข้าวเอง เมื่อมีเพื่อนมาชวนขโมยเงินแม่ไปซื้อขนม เด็กกล้าที่จะปฏิเสธ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พึงพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ของตนเอง อยู่ในระดับมาก ลำดับน้อยที่สุด ได้แก่ ใช้เวลาว่างในการศึกษาเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และ เด็กๆ คิดว่าตนเองเป็นเด็กที่มีความสุข

ข้อค้นพบทำให้ทราบว่าทัศนคติฐานคิดของเด็กกลุ่มนี้ที่จะสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ขั้นที่สูงกว่า และการที่เด็กมีต้นทุนทางด้านปัญญาภาวนา อยู่ในระดับมาก เป็นข้อสังเกตที่ดีในการหาแนวทางเสริมสร้างการพัฒนความมั่นคงทางสุขภาวะด้านปัญญาของเด็กในกลุ่มนี้มีโอกาสพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าการใช้เวลาว่างเพื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์เกิดกับเด็กอย่างน้อย 1 ใน 4 ของกลุ่มนี้ยังใช้เวลาว่างไม่เหมาะสม อาจเป็นเพราะว่าผลกระทบจากการที่เด็กใช้เวลาไปกับเทคโนโลยีต่างๆ ยังขาดการไตร่ตรองในการที่จะใช้งานเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ยังเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลให้เด็กไม่ได้รับความสุขและขาดปัญญา ซึ่งปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะให้เด็กแก้ปัญหาชีวิต

4.3 การเปรียบเทียบการพัฒนความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภานา 4 ตามปัจจัยส่วนบุคคล

เปรียบเทียบเด็กที่มีปัจจัยต่างกัน เป็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย 2 ค่า ด้วย t –test เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม แต่ถ้ามี 3 กลุ่มขึ้นไป วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ทดสอบความแปรปรวนด้วย One – way ANOVA ดังต่อไปนี้ ถ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Significant) อย่างน้อย 1 คู่ที่มีค่าแตกต่างกัน ทำการทดสอบหลังการวิเคราะห์ (Post hoc test) เพื่อให้ทราบว่าคู่ใดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการเปรียบเทียบพหุคูณ ต่อไป โดย (Multiple comparison) ด้วยวิธี LSD (Least Significant Different)

1) การเปรียบเทียบจากเพศของเด็ก ด้วยการทดสอบค่าที (T-Test) ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 ผลการเปรียบเทียบจากเพศของเด็ก

(n = 185)

เพศของเด็ก	ระดับการพัฒนความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภานา	สึล ภานา	จิตต ภานา	ปัญญา ภานา	ผลรวม		
ชาย	3.73	3.84	3.86	4.06	3.87	มาก	.524
หญิง	3.74	4.05	3.98	4.18	3.99	มาก	.505
T	.006	4.116	1.311	1.856	2.246		
Sig	.940	.044	.254	.175	.136		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตาราง พบว่าโดยภาพรวม เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเพศชาย ผลการเปรียบเทียบพบว่า เด็กที่มีเพศต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะไม่แตกต่างกัน การแปรผลพบว่าเด็กทั้งเพศชายและเพศหญิงมีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างเพศแล้วพบว่า เด็กผู้หญิงมีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะโดยรวมมากกว่าเด็กผู้ชายในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านที่เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนคือด้านกายภานา พบว่ามีค่าความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.5 จึงอาจเป็นไปได้ว่าเด็กผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะมีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กผู้ชาย แต่จากผลการเปรียบเทียบ ความแตกต่างระหว่างกลุ่มยังไม่มากพอที่ส่งผลต่อให้ตัวแปร ดังนั้นเพศของเด็กส่งผลต่อการพัฒนความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภานา 4 จึงสรุปได้ว่า เพศของเด็กปฏิเสธสมมติฐานการในครั้งนี้

2) การเปรียบเทียบจากการอายุของเด็ก โดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance) ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 ผลการเปรียบเทียบจากอายุของเด็ก

(n = 185)

อายุของเด็ก เด็ก	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวนา	ศีล ภาวนา	จิตต ภาวนา	ปัญญา ภาวนา	ผลรวม		
4-7 ปี	4.04	4.29	4.42	4.5	4.31	มากที่สุด	.479
8-12 ปี	3.78	3.88	3.74	3.99	3.84	มาก	.48
13-17 ปี	3.57	3.87	3.90	4.10	3.86	มาก	.506
F	6.979	4.580	12.466	8.653	11.348		
Sig	.001**	.011*	.000**	.000**	.001**		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

จากการเปรียบเทียบโดยรวมพบว่า เด็กที่มีอายุต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การแปรผลระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กได้ ลำดับที่หนึ่ง พบว่าเด็กอายุ (4-7 ปี) มีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับที่สอง พบว่าเด็กอายุ (13-17 ปี) มีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก และลำดับที่สามพบว่าเด็กอายุ (8-12ปี) มีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก

ผลจากการทดสอบสรุปได้ว่า เด็กที่มีอายุที่ต่างกันมีผลระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งหมายความว่ามีความแตกต่างของผลอายุอย่างน้อย 1 คู่ ที่แตกต่างกันที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทราบว่าคุณใดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการเปรียบเทียบพหุคูณต่อไป จึงนำมาทดสอบวิธีการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple comparison) ด้วยวิธี LSD (Least - significant) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบแต่ละด้านโดยละเอียด ดังตารางถัดไป

ตารางที่ 4.9 ผลการเปรียบเทียบรายค่าจากอายุของเด็ก

(n = 185)

อายุของเด็ก	$\bar{X}$	ค่า S.D.		
		อายุ 4-7 ปี	อายุ 8-12 ปี	อายุ 13-17 ปี
ด้านกายภาวนา				
อายุ 4-7 ปี	4.04	-	.26472*	.46686**
อายุ 8-12 ปี	3.78		-	.20214*
อายุ 13-17 ปี	3.57			-
ด้านสีลภาวนา				
อายุ 4-7 ปี	4.29	-	.41949*	-.41949*
อายุ 8-12 ปี	3.878		-	-.00131
อายุ 13-17 ปี	3.871			-
ด้านจิตตภาวนา				
อายุ 4-7 ปี	4.42	-	.67977**	.51753**
อายุ 8-12 ปี	3.74		-	-.16224
อายุ 13-17 ปี	3.90			-
ด้านปัญญาภาวนา				
อายุ 4-7 ปี	4.5	-	.51042 **	.39726*
อายุ 8-12 ปี	3.99		-	-.11316
อายุ 13-17 ปี	4.10			-
รวมทุกด้าน				
อายุ 4-7 ปี	4.31	-	.46860**	.44996**
อายุ 8-12 ปี	3.84		-	-.01864
อายุ 13-17 ปี	3.86			-

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ผลของอายุที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทุกด้าน พบว่า เด็กอายุ (4-7 ปี) มีระดับการพัฒนากายภาวนามากกว่าเด็กอายุ (8-12 ปี) และ อายุ (13-17 ปี) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่าเด็กอายุ (8-12 ปี) มีระดับการพัฒนากายภาวนาเฉพาะ ด้านกายภาวนามากกว่าเด็กอายุ (13-17 ปี) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดังนั้นจากผลการวิจัยได้แสดงถึงการเติบโตของเด็ก อาจสรุปได้ว่าการเด็กเล็กมีระดับการพัฒนา สูงกว่าเด็กโต อาจเป็นเพราะเด็กเล็กได้รับการเอาใจใส่จากผู้ปกครองสูงมากกว่าเด็กโตจึงมีระดับการพัฒนา ที่มากกว่า ผลการทดสอบชี้ให้เห็นว่า การที่เด็กเติบโตขึ้นแล้วมีระดับการพัฒนา ลดลง อาจเป็นเพราะต้องดูแลรับผิดชอบตนเองมากขึ้น เด็กจึงควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ ชี้นำจากผู้ปกครองมากขึ้นตามวัยไปด้วย ข้อค้นพบนี้เป็นตัวแปร ส่งผลให้ ปัจจัยอายุของเด็ก พบว่า เด็กที่มี

อายุต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อายุ ของเด็ก จึงยอมรับสมมุติฐานในครั้งนี

3) การเปรียบเทียบจากการศึกษาของเด็ก โดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance) ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.10 ผลการเปรียบเทียบจากการศึกษาของเด็ก

(n = 185)

การศึกษา ของเด็ก	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวณา	สึล ภาวณา	จิตต ภาวณา	ปัญญา ภาวณา	ผลรวม		
อนุบาล	4.02	4.25	4.39	4.48	4.28	มากที่สุด	.482
ประถมต้น	3.78	3.84	3.85	4.01	3.87	มาก	.438
ประถมปลาย	3.78	3.88	3.65	3.98	3.81	มาก	.541
มัธยมขึ้นไป	3.58	3.94	3.94	4.15	3.9	มาก	.534
F	3.395	2.032	6.415	4.576	5.124		
Sig	.019*	.111	.000**	.004*	.002*		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

ผลการวิเคราะห์จากการเปรียบเทียบโดยรวมพบว่า เด็กที่มีการศึกษากันมีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่าเด็กที่มีอายุต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านกายภาวณา จิตตภาวณา ปัญญาภาวณา ดังนั้นจากผลการวิจัยอาจกล่าวได้ว่าเด็กได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นจะมีความมั่นคงทางสุขภาวณาน้อยลงจนกระทั่งถึงระดับมัธยม จะมีการปรับตัวในการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะดีขึ้น ข้อค้นพบนี้เป็นตัวแปรสำคัญ ที่ส่งผลให้ ปัจจัยการศึกษาของเด็ก ยอมรับสมมุติฐานในครั้งนี

ผลจากการศึกษา ปัจจัยการศึกษาของเด็ก พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงนำมาทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยสถิติ (Least Significant Difference: LSD) ดังตารางถัดไป

ตารางที่ 4.11 ผลการเปรียบเทียบรายคู่จากการศึกษาของเด็ก

(n = 185)

การศึกษาของเด็ก	$\bar{X}$	ค่า S.D.			
		อนุบาล	ปฐมต้น	ปฐมปลาย	มัธยมศึกษา
ด้านกายภาพ					
อนุบาล	4.02	-	24126	.27980	.43667*
ประถมต้น	3.78		-	.03854	.19540
ประถมปลาย	3.78			-	.15686
มัธยมศึกษา	3.58				-
ด้านสีผิว					
อนุบาล	4.25	-	.41046*	.35941	.30794
ประถมต้น	3.84		-	-.05105	-.10252
ประถมปลาย	3.88			-	-.05147
มัธยมศึกษา	3.94				-
ด้านจิตตภาพ					
อนุบาล	4.39	-	.53897**	.73471**	.44304*
ประถมต้น	3.85		-	.19574	-.09593
ประถมปลาย	3.65			-	-.29167**
มัธยมศึกษา	3.94				-
ด้านปัญญา					
อนุบาล	4.48	-	.47138**	.50451**	.32804*
ประถมต้น	4.01		-	.03313	-.14334
ประถมปลาย	3.98			-	-.17647
มัธยมศึกษา	4.15				-
รวมทุกด้าน					
อนุบาล	4.28	-	.41552**	.46961**	.37892**
ประถมต้น	3.87		-	.05409	-.03660
ประถมปลาย	3.81			-	-.09069
มัธยมศึกษา	3.92				-

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

การเปรียบเทียบความแตกต่าง โดยรวมพบว่า เด็กอนุบาลมีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กประถมต้น/ประถมปลาย/มัธยมศึกษา ด้านกายภาพพบว่าเด็กอนุบาล มีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กมัธยมศึกษา ด้านสื่อกายภาพพบว่าเด็กอนุบาล มีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กประถมต้น/ประถมปลาย/มัธยมศึกษา และเด็กในระดับชั้นมัธยมศึกษาที่มีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าประถมปลาย การเปรียบเทียบด้านจิตตภาพและด้านปัญญากายภาพพบว่าเด็กอนุบาลมีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กประถมต้น/ประถมปลาย/มัธยมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางชี้ให้เห็นว่า เด็กในระดับอนุบาลมีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าทุกกลุ่ม อาจเป็นเพราะว่า เด็กอยู่ในระดับชั้นสูงขึ้น ผู้ปกครองอาจเห็นว่าเด็กโตพอช่วยเหลือตัวเองได้ จึงได้รับการดูแลหรือการแนะนำน้อยลงมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองน้อยลง ทำให้เด็กผลกระทบต่อเด็กในระดับชั้นที่กำลังศึกษาเรียนรู้ที่สูงขึ้นเช่นเด็กวัยประถมปลาย ดังนั้นเด็กยิ่งโตควรต้องได้รับความใกล้ชิดกับผู้ปกครองมากขึ้นด้วย

4) การเปรียบเทียบการจากการพักอาศัยของเด็กด้วยการทดสอบค่าที (T-Test)

ตารางที่ 4.12 ผลการเปรียบเทียบจากการพักอาศัยของเด็ก

(n = 185)

การพักอาศัย	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กายภาพ	ศีล	จิต	ปัญญา	ผลรวม		
พ่อและแม่	3.86	3.94	3.94	4.11	3.95	มาก	.506
พ่อหรือแม่ คนเดียว/ญาติ	3.42	3.91	3.86	4.17	3.85	มาก	.562
T	11.877	.050	.310	.325	1.191		
Sig	.001*	.823	.578	.570	.277		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

ด้านกายภาพพบว่า เด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่ มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่พักอาศัยกับ พ่อหรือแม่ คนเดียว/ ญาติ ด้านศีลกายภาพพบว่า เด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่ มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่พักอาศัยกับ พ่อหรือแม่ คนเดียว/ญาติ ด้านจิตกายภาพพบว่า เด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่ มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่พักอาศัยกับ พ่อหรือแม่ คนเดียว/ญาติ ด้านปัญญากายภาพพบว่า พ่อหรือแม่ คนเดียว/ญาติ มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่พักอาศัยกับ เด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่

โดยสรุป จากการเปรียบเทียบโดยรวมของภานา 4 ด้านพบว่า เด็กที่มีการพักอาศัยต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะไม่แตกต่างกัน การแปรผลพบว่าเด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่ และเด็กที่พักอาศัยกับ พ่อหรือแม่ คนเดียว/ ญาติ มีระดับความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างการพักอาศัยแล้วพบว่า เด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กที่พักอาศัยกับ พ่อหรือแม่ คนเดียว/ ญาติ โดยเฉพาะด้านที่เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนคือด้านกายภานา พบว่ามีค่าความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.1 จึงอาจเป็นไปได้ว่าเด็กที่พักอาศัยกับพ่อและแม่ มีแนวโน้มที่จะมีความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าเด็กที่พักอาศัยกับ พ่อหรือแม่ คนเดียว/ ญาติ เพราะได้รับการดูแลที่ดีกว่า จากการที่มีครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า เด็กได้รับการดูแลจากพ่อและแม่อย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากผลการเปรียบเทียบโดยรวมของทุกด้าน มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มยังไม่มากพอที่จะทำให้ตัวแปร การพักอาศัยของเด็กส่งผลต่อการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภานา 4 จึงสรุปได้ว่า การพักอาศัยของเด็กปฏิเสธสมมติฐานการศึกษาในครั้งนี้

5) การเปรียบเทียบจากการศึกษาของผู้ปกครอง โดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance)

ตารางที่ 4.13 ผลการเปรียบเทียบจากการศึกษาของผู้ปกครอง

(n = 185)

การศึกษาของผู้ปกครอง	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล
	กาย ภานา	สื่ล ภานา	จิตต ภานา	ปัญญา ภานา	ผลรวม	
มัธยมศึกษาและต่ำกว่า	3.66	3.92	3.98	4.15	3.93	มาก
ปริญญาตรีและอนุปริญญา	3.76	3.92	3.92	4.11	3.93	มาก
ปริญญาโทและสูงกว่า	3.76	4.00	3.85	4.10	3.93	มาก
F	.644	.789	.676	.908	.001	
Sig	.644	.789	.676	.908	.999	

การศึกษาของผู้ปกครอง โดยรวมพบว่าเด็กมีความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะเท่ากันทุกด้าน ผลการวิจัยไม่มีด้านใดที่ให้ค่านัยสำคัญ อาจเป็นเพราะว่าอาจเป็นเพราะว่าผู้ปกครองสมัยนี้มีการศึกษาขั้นพื้นฐาน และส่วนใหญ่อีกจบการศึกษาปริญญาตรี สามารถศึกษาหาความรู้ ข้อมูล ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต ออนไลน์อื่นๆ การศึกษาของ

ผู้ปกครองจึงไม่ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการมีความมั่นคงทางสุขภาวะที่ดีของเด็ก ผลการศึกษาจึงปฏิเสธสมมติฐานในครั้งนี้

6) การเปรียบเทียบจาก อาชีพของผู้ปกครองโดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance)

ตารางที่ 4.14 ผลการเปรียบเทียบจากอาชีพของผู้ปกครอง

(n = 185)

อาชีพของผู้ปกครอง	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภavana	ศีล ภavana	จิตต ภavana	ปัญญา ภavana	ผลรวม		
รับราชการ	3.67	3.88	3.85	4.11	3.88	มาก	.574
พนักงานบริษัท	3.80	4.02	3.96	4.13	3.98	มาก	.539
ประกอบอาชีพส่วนตัว	3.71	3.90	3.96	4.12	3.91	มาก	.478
F	.594	.707	.277	.008	.485		
Sig	.553	.494	.759	.992	.617		

อาชีพของผู้ปกครอง โดยรวมพบว่าเด็กมีความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันทุกด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะว่าถึงแม้ผู้ปกครองจะมีอาชีพที่ต่างกันแต่มีวิถีชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมในเมืองที่คล้ายๆ กัน อาชีพของผู้ปกครองจึงเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ไม่ให้ข้อค้นพบทางการวิจัยในการส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กโดยตรง ผลการวิจัยปฏิเสธสมมติฐานในครั้งนี้

7) การเปรียบเทียบจากรายได้ของครอบครัว โดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance)

ตารางที่ 4.15 ผลการเปรียบเทียบจากรายได้ของครอบครัว

(n = 185)

รายได้ของครอบครัว	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวณา	ศีล ภาวณา	จิตต ภาวณา	ปัญญา ภาวณา	ผลรวม		
น้อยกว่า-30,000 บาท	3.45	3.84	3.79	3.98	3.76	มาก	.541
30,001-90,000 บาท	3.81	3.92	3.89	4.09	3.93	มาก	.445
90,001 บาทขึ้นไป	4.09	4.16	4.22	4.42	4.22	มากที่สุด	.480
F	16.772	2.591	5.353	7.427	10.852		
Sig	.000**	.078	.006*	.001**	.000**		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

รายได้ของครอบครัว โดยรวมพบว่าเด็กมีความมั่นคงทางสุขภาวะอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย (น้อยกว่า- 30,000 บาท) มีค่าความมั่นคงทางสุขภาวะต่ำกว่าครอบครัวที่มีรายได้ปานกลาง (30,001-90,000 บาท) และ ครอบครัวที่มีรายได้สูง (90,001 บาทขึ้นไป) ในทุกด้าน ในทางกลับเด็กที่มาจากกันครอบครัวที่มีรายได้สูงมีค่าความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่าครอบครัวที่มีรายได้ปานกลางและครอบครัวที่มีรายได้น้อยในทุกด้าน รายได้ของครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญยอมรับสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้

ผลจากการวิจัย ปัจจัยระดับการศึกษารายได้ของครอบครัว พบว่ามีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงนำมาทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยสถิติ (Least Significant Difference: LSD) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบแต่ละด้านโดยละเอียด ดังตารางถัดไป

ตารางที่ 4.16 ผลการเปรียบเทียบรายค่าจากรายได้ของครอบครัว

(n = 185)

รายได้ของครอบครัว	$\bar{X}$	ค่า S.D.		
		น้อยกว่า-30,000	30,001-90,000	90,001 บาทขึ้นไป
ด้านกายภาวนา				
น้อยกว่า-30,000 บาท	3.45	-	-.35808**	-.63619**
30,001-90,000 บาท	3.81		-	-.27811*
90,001 บาทขึ้นไป	4.09			-
ด้านศีลภาวนา				
น้อยกว่า-30,000 บาท	3.84	-	-.07958	-.31996*
30,001-90,000 บาท	3.92		-	-.24037
90,001 บาทขึ้นไป	4.16			-
ด้านจิตตภาวนา				
น้อยกว่า-30,000 บาท	3.79	-	-.10001	-.43051**
30,001-90,000 บาท	3.89		-	-.33050*
90,001 บาทขึ้นไป	4.22			-
ด้านปัญญาภาวนา				
น้อยกว่า-30,000 บาท	3.98	-	-.11723	-.44723**
30,001-90,000 บาท	4.09		-	-.33000*
90,001 บาทขึ้นไป	4.42			-
รวมทุกด้าน				
น้อยกว่า-30,000 บาท	3.76	-	-.16373*	-.45847**
30,001-90,000 บาท	3.93		-	-.29475*
90,001 บาทขึ้นไป	4.22			-

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

รายได้ของครอบครัว ด้านกายพพบว่ากลุ่มเด็กที่ผู้ปกครองมีรายได้น้อย (น้อยกว่า-30,000 บาท) มีความมั่นคงทางสุขภาวะต่ำกว่าเด็กกลุ่มที่ผู้ปกครองมีรายได้ปานกลาง (30,001-90,000 บาท) และ กลุ่มที่ผู้ปกครองมีรายได้มาก (90,001 บาทขึ้นไป) น้อยกว่าทุกด้าน และ กลุ่มเด็กที่ผู้ปกครองมีรายได้ปานกลาง (30,001-90,000 บาท) มีความมั่นคงทางสุขภาวะต่ำกว่ากลุ่มที่ผู้ปกครองมีรายได้มาก (90,001 บาทขึ้นไป) ในด้านกายภาวนา ด้านจิตตภาวนา และด้านปัญญาภาวนา ข้อค้นพบนี้ แสดงว่าการที่เด็กที่มีผู้ปกครองที่มีฐานะดี มีโอกาสที่จะมีความมั่นคงทางสุขภาวะที่สูงกว่าเด็กที่มี

ฐานะปานกลาง และเด็กที่มีฐานะปานกลางก็มีโอกาสที่จะมีความมั่นคงทางสุขภาวะที่สูงกว่าเด็กที่ครอบครัวมีรายได้น้อย อาจเป็นไปได้ว่าคนรวยย่อมหาสิ่งที่ดีให้แก่ลูก และก็มีโอกาสที่มากกว่าผลการวิจัยยังมีข้อค้นพบเพิ่มอีกว่าเด็กที่ครอบครัวมีรายได้น้อยมีค่าความมั่นคงทางสุขภาวะทางกายที่น้อยกว่าด้านอื่น

8) การเปรียบเทียบจากความอบอุ่นของครอบครัว โดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance)

ตารางที่ 4.17 ผลการเปรียบเทียบจากความอบอุ่นของครอบครัว

(n = 185)

ความอบอุ่นของ ครอบครัว	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวณา	สึล ภาวณา	จิตต ภาวณา	ปัญญา ภาวณา	ผลรวม		
อบอุ่นน้อย	3.49	3.79	3.67	3.96	3.73	มาก	.549
อบอุ่นปานกลาง	3.72	3.87	3.78	4.03	3.85	มาก	.541
อบอุ่นมาก	3.83	4.06	4.14	4.26	4.07	มาก	.443
F	3.553	2.123	8.586	4.273	6.732		
Sig	.031*	.123	.015*	.015*	.002*		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางจะเห็นได้ว่าเด็กที่มีความอบอุ่นน้อย มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะต่ำกว่าเด็กที่มีความอบอุ่นปานกลางและเด็กที่มีความอบอุ่นมากในทุกๆ ด้าน ด้านที่มีค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านกายภาวณา ด้านจิตตภาวณา และด้านปัญญาภาวณา ดังนั้นความอบอุ่นของครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญยอมรับสมมติฐานการของการศึกษาในครั้งนี้

ผลจากการศึกษา ปัจจัยความอบอุ่นของครอบครัว พบว่ามีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงนำมาทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยสถิติ (Least Significant Difference: LSD) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบแต่ละด้านโดยละเอียดดังตารางถัดไป

ตารางที่ 4.18 ผลการเปรียบเทียบรายคู่จากความอบอุ่นของครอบครัว

(n = 185)

ความอบอุ่นของ ครอบครัว	$\bar{X}$	ค่า S.D.		
		อบอุ่นน้อย	อบอุ่นปานกลาง	อบอุ่นมาก
ด้านกายภาวนา				
อบอุ่นน้อย	3.49	-	-.23183	-.34444*
อบอุ่นปานกลาง	3.72		-	-.11261
อบอุ่นมาก	3.83			-
ด้านศีลภาวนา				
อบอุ่นน้อย	3.79	-	-.07267	-.26317
อบอุ่นปานกลาง	3.87		-	-.19050
อบอุ่นมาก	4.06			-
ด้านจิตตภาวนา				
อบอุ่นน้อย	3.67	-	-.11261	-.47531**
อบอุ่นปานกลาง	3.78		-	-.36270**
อบอุ่นมาก	4.14			-
ด้านปัญญาภาวนา				
อบอุ่นน้อย	3.96	-	-.06592	-.30021*
อบอุ่นปานกลาง	4.03		-	-.23429*
อบอุ่นมาก	4.26			-
รวมทุกด้าน				
อบอุ่นน้อย	3.73	-	-.12076	-.34578**
อบอุ่นปานกลาง	3.85		-	-.22502*
อบอุ่นมาก	4.07			-

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

ผลการวิเคราะห์ ภายในกลุ่มความอบอุ่นของครอบครัวพบว่า เด็กที่มีความอบอุ่นน้อย มีความมั่นคงทางสุภาวะต่ำกว่าเด็กที่มีความอบอุ่นปานกลางและต่ำกว่าความอบอุ่นมากในด้านกาย ด้านจิต ด้านปัญญา ส่วนผลรวมของทุกด้าน และเด็กที่มีความอบอุ่นปานกลางมีความมั่นคงทางสุภาวะต่ำกว่าเด็กที่มีความอบอุ่นมากใน ด้านกายภาวนา ด้านจิตตภาวนา และด้านปัญญภาวนา อาจสรุปได้ว่า ความอบอุ่นของครอบครัวมากเด็กก็จะมี ความมั่นคงทางสุภาวะที่มากขึ้นตามไปด้วย

ดังนั้น จึงเป็นแนวทางในการส่งเสริมถึงการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองที่จะไม่ละเลย การสร้างความอบอุ่นให้แก่เด็ก ในการจัดกิจกรรม

9) การเปรียบเทียบจากการอบรมเลี้ยงดูโดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance)

ตารางที่ 4.19 ผลการเปรียบเทียบจากการอบรมเลี้ยงดู

(n = 185)

การอบรมเลี้ยงดู	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวณา	ศีล ภาวณา	จิตต ภาวณา	ปัญญา ภาวณา	ผลรวม		
สบายมาก	3.46	3.67	3.59	3.86	3.64	มาก	.564
สบายปานกลาง	3.82	4.02	4.04	4.19	4.02	มาก	.482
เข้มงวดมาก	3.83	4.07	3.99	4.28	4.04	มาก	.397
F	16.772	2.591	5.353	7.427	10.852	10.078	
Sig	.000**	.078	.006*	.001**	.000**	.000**	

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

การอบรมเลี้ยงดู จากตารางจะเห็นได้ว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูสบายมาก มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะต่ำกว่าเด็กที่มีได้รับการอบรมเลี้ยงดูรูปแบบสบายกลางๆ และเด็กที่เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดใน พบว่ามีค่านัยสำคัญทุกด้าน การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นปัจจัยสำคัญยอมรับสมมติฐานในครั้งนี้

ผลจากการทดสอบสรุปได้ว่า เด็กที่มีการเลี้ยงดูที่ต่างกันมีผลระดับการพัฒนาความมั่นคงทาง สุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งหมายความว่ามีความแตกต่างของผลอายุอย่างน้อย 1 คู่ ที่แตกต่างกันที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทราบว่าคู่ใดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการเปรียบเทียบพหุคูณ ต่อไป จึงนำมาทดสอบวิธีการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple comparison) ด้วยวิธี LSD (Least - significant) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบแต่ละด้านโดยละเอียดดังตารางถัดไป

ตารางที่ 4.20 ผลการเปรียบเทียบรายคู่จากการอบรมเลี้ยงดู

(n = 185)

การอบรมเลี้ยงดู	$\bar{X}$	ค่า S.D.		
		สบายมาก	สบายปานกลาง	เข้มงวดมาก
ด้านกายภาวนา				
สบายมาก	3.46	-	-.36139**	-.36678*
สบายปานกลาง	3.82		-	-.00539
เข้มงวดมาก	3.83			-
ด้านสีลภาวนา				
สบายมาก	3.67	-	-.34741*	-.40022*
สบายปานกลาง	4.02		-	-.05281
เข้มงวดมาก	4.07			-
ด้านจิตตภาวนา				
สบายมาก	3.59	-	-.44267**	-.39298*
สบายปานกลาง	4.04		-	.04969
เข้มงวดมาก	3.99			-
ด้านปัญญาภาวนา				
สบายมาก	3.86	-	-.33372**	-.42698*
สบายปานกลาง	4.19		-	-.09326
เข้มงวดมาก	4.28			-
รวมทุกด้าน				
สบายมาก	4.15	-	-.37130**	-.39674**
สบายปานกลาง	4.02			.39674**
เข้มงวดมาก	4.04			-

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

ผลการวิเคราะห์ พบว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูรูปแบบสบายมากมีความมั่นคงทางสุขภาวะต่ำกว่าเด็กที่มีความสบายปานกลางและความเข้มงวดมากในทุกด้าน และพบว่าผลรวมของทุกด้านนั้นเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูรูปแบบสบายปานกลางมีความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าแบบเข้มงวด อาจสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว (1) รูปแบบสบายมาก คือการที่ผู้ปกครองตามใจเด็กมากเกินไป

แสดงว่าเด็กที่ขาดการส่งเสริมให้รับผิดชอบตนเอง และส่วนรวม ไม่ส่งผลที่ดีต่อความมั่นคงทางสุขของเด็ก (2) รูปแบบสบายปานกลาง คือการตอบสนองความรู้สึกเด็ก เอาใจใส่เด็กพร้อมๆไปกับควบคุมดูแลให้เด็กใช้ชีวิตที่ถูกต้องพอเหมาะพอดี ส่งผลให้เด็กมีความมั่นคงทางสุขภาวะมากที่สุด (3) รูปแบบเข้มงวดมาก คือการเลี้ยงดูเด็ก ควบคุม เข้มงวด ให้เด็กทำตามคำสั่งมากเกินไปไม่สามารถส่งผลให้เด็กเกิดความมั่นคงทางสุขภาวะที่ดีได้

10) การเปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา โดยการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance)

ตารางที่ 4.21 ผลการเปรียบเทียบจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

(n = 185)

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวนา	ศีล ภาวนา	จิตต ภาวนา	ปัญญา ภาวนา	ผลรวม		
เป็นประจำ	4.00	4.16	4.15	4.28	4.15	มาก	.376
บ่อย	3.94	4.25	4.08	4.25	4.13	มาก	.547
นานๆครั้ง	3.56	3.94	3.78	4.01	3.78	มาก	.491
F	11.062	11.054	5.413	3.963	12.507		
Sig	.000**	.000	.005*	.021**	.000**		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

จากตารางจะเห็นได้ว่าเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมศาสนาเป็นประจำ มีค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมศาสนา บ่อย และเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนานานๆ ครั้งๆ และพบว่ามีค่านัยสำคัญทุกด้าน การเข้าร่วมกิจกรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญยอมรับสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้

ผลจากการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา มีความมั่นคงทางสุขภาวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงนำมาทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยสถิติ (Least Significant Difference: LSD) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบแต่ละด้านโดยละเอียดดังตารางถัดไป

ตารางที่ 4.22 ผลการเปรียบเทียบรายคู่จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

(n = 185)

การเข้าร่วมกิจกรรม		ค่า S.D.		
ทางศาสนา	$\bar{X}$	เป็นประจำ	บ่อย	นานๆครั้ง
ด้านกายภาพ				
เป็นประจำ	4.00	-	.05556	.43925**
บ่อย	3.94		-	.38370**
นานๆครั้ง	3.56			-
ด้านสรีรภาพ				
เป็นประจำ	4.17	-	-.09529	.41669*
บ่อย	4.25		-	.51198**
นานๆครั้ง	3.74			-
ด้านจิตตภาพ				
เป็นประจำ	4.15	-	.06869	.36298*
บ่อย	4.06		-	.29429*
นานๆครั้ง	3.78			-
ด้านปัญญาภาพ				
เป็นประจำ	4.28	-	.02593	.02593
บ่อย	4.25		-	.23783*
นานๆครั้ง	4.01			-
รวมทุกด้าน				
เป็นประจำ	4.15	-	.01372	.37067**
บ่อย	4.13		-	.35695**
นานๆครั้ง	3.78			-

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

จากตาราง ผลการวิเคราะห์ภายในกลุ่มการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาพบว่า เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำมีความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาบ่อยและนานๆ ครั้ง ในทุกด้าน และเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาบ่อยก็พบว่ามีความมั่นคงทางสุขภาวะสูงกว่าเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามานานๆ ครั้ง

อาจสรุปได้ว่า ผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ทำให้เด็กมีความมั่นคงทางสุขภาวะที่สูงกว่า เด็กที่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา อาจเป็นเพราะว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา คือการอบรม ฝึกฝน เรียนรู้พัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ หลักธรรมทางศาสนาสอนให้เป็นคนดี เกิดทัศนคติที่ดี เรียนรู้ชีวิต เข้าใจผู้อื่น จึงส่งผลให้เด็กมีการดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ดี

11) การเปรียบเทียบจำนวนครั้งที่เข้ารับการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกธรรมด้วยการทดสอบค่าที (T-Test)

ตารางที่ 4.23 ผลการเปรียบเทียบจากจำนวนครั้งที่เข้ารับการอบรม

(n = 185)

ผ่านการอบรม จากกลุ่มรักลูกถูก ธรรม	ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก					แปรผล	S.D.
	กาย ภาวนา	ศีล ภาวนา	จิต ภาวนา	ปัญญา ภาวนา	ผลรวม		
1 ครั้ง	3.68	3.88	3.87	4.09	3.88	มาก	.501
มากกว่า 1 ครั้ง	4.03	4.25	4.21	4.36	4.21	มากที่สุด	.530
T	2.627	1.910	3.557	2.426	3.975		
Sig	.005*	.047	.000**	.010**	.000**		

หมายเหตุ : * คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.05, ** คือ ค่าระดับนัยสำคัญ 0.01

จากการศึกษาระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 โดยการแยกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มตามจำนวนครั้งที่เข้าร่วมอบรมผลการวิเคราะห์พบว่า การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กที่ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกถูกธรรม 1 ครั้ง มีระดับของการพัฒนา คือ ระดับมาก ในทุกด้าน เด็กที่ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกถูกธรรม มากกว่า 1 ครั้ง มีระดับของการพัฒนา โดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นด้านกายภาวนาอยู่ในระดับมาก เด็กที่ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกถูกธรรมมากกว่า 1 ครั้ง มีระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่า เด็กที่ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกถูกธรรมมาก 1 ครั้ง

จึงสรุปได้ว่า การเข้ารับการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกธรรมมีผลต่อมีระดับของการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 เพิ่มมากขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญยอมรับสมมติฐานในครั้งนี้ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เด็กทั้งสองกลุ่มมีระดับของการพัฒนาต่างกัน คือ เด็กที่ผ่านการฝึกอบรมมากกว่า 1 ครั้ง มีระดับของการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะมากกว่า เด็กที่ผ่านการฝึกอบรม 1 ครั้ง ในทุกๆ ด้าน อาจกล่าวได้ว่า การที่เด็กได้รับการฝึกอบรมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลดีเพิ่มขึ้นในทุกด้าน เพราะเด็กที่ได้รับการฝึก และซึมซับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าสู่จิตใจมากขึ้น เป็นการปรับพฤติกรรมต่างๆ ให้ดีขึ้น การบูรณาการกิจกรรมพระพุทธศาสนา

เด็กสนใจอยากเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ และการที่ผู้ปกครองพาเด็กมาเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นวิธีการแก้ไข พฤติกรรม และรับข้อมูลใหม่ๆ ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ปกครองพัฒนาเด็กให้ดีขึ้นได้ ดังนั้น เด็กที่ผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกถูกรักรวม อย่างต่อเนื่อง จึงได้รับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะที่ประสบผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ของหลักภาวะทั้ง 4 ด้าน ด้านกายภาวนา สีสภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เป็นเด็กที่ได้รับการฝึกหัด ให้เป็น เด็กที่มี สุขภาพดี เป็นคนดี มีความสุข และเติบโตอย่างมีคุณภาพ

ตารางที่ 4.24 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ปัจจัยส่วนบุคคล	สมมติฐาน	ผลการศึกษา	
		ยอมรับ	ปฏิเสธ
เพศ	เด็กที่มีเพศแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน		✓
อายุของเด็ก	เด็กที่มีอายุแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	
การศึกษาของเด็ก	เด็กที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	
การพักอาศัย	เด็กที่มีลักษณะการพักอาศัยแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน		✓
อาชีพของผู้ปกครอง	เด็กที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน		✓
การศึกษาของผู้ปกครอง	เด็กที่มีผู้ปกครองมีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน		✓
รายได้ของครอบครัว	เด็กที่มีรายได้ของครอบครัวแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	
ความอบอุ่นของครอบครัว	เด็กที่มีความอบอุ่นของครอบครัวแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	
การได้รับการอบรมเลี้ยงดู	เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	
การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา	เด็กที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	
จำนวนครั้งที่เข้าร่วมการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกรวม	เด็กที่มีการเข้าร่วมเข้าร่วมอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกรวมแตกต่างกันมีความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 แตกต่างกัน	✓	

จากตารางข้างต้น อายุ การศึกษาของเด็ก รายได้ของครอบครัว ความอบอุ่นของครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกถูกรวม ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนเด็กที่มี เพศ การพักอาศัย อาชีพของผู้ปกครอง การศึกษาของผู้ปกครอง มีการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

4.4 แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4

การศึกษาในส่วนนี้เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 จากการสังเกตลงพื้นที่การอบรม สัมภาษณ์ผู้ปกครองแบบไม่เป็นทางการ และศึกษาจากการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ปกครอง (Focus group discussion) ที่เข้ารับการอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการรับฟังความคิดเห็นการเลี้ยงดูบุตรจากประสบการณ์ของผู้ปกครอง ที่ผ่านการอบรมความรู้ การพัฒนาเด็กตามหลักพระพุทธศาสนาได้ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ก) แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 ศึกษาตามปัจจัยส่วนบุคคล จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็ก

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 4.24 พบว่าปัจจัยที่สอดคล้องกับสมมติฐานของ การวิจัย คือ ด้านอายุของเด็ก การศึกษาของเด็ก รายได้ของครอบครัว ความอบอุ่นของครอบครัว การได้รับการอบรมเลี้ยงดู การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การผ่านการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกธรรม มีผลต่อการพัฒนาเด็ก ทำให้ทราบว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 จึงนำปัจจัยดังกล่าวมาวิเคราะห์หาสาเหตุเชิงลึก โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ปกครองของเด็กดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา

1. ศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุของเด็ก

ผลจากการศึกษาพบว่า เด็กอายุต่างวัยกันมีพื้นฐานการเรียนรู้ที่ไม่เหมือนกัน การส่งเสริมของผู้ปกครอง คือดูพื้นฐานของเด็กและหากิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสมตามวัย ยกตัวอย่างดังนี้ “...เป็นคุณแม่ลูกสอง นิสัยและวัยก็แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง อีกคนก็ถามเหตุผล อีกคนก็ถามใจเลย เรื่องของความรู้สึกก็จะปล่อยลูก จะดูว่าแต่ละคนมีพื้นฐานแค่ไหน อย่างไร แล้วก็หาสิ่งที่เหมาะสมกับวัยของลูกแต่ละคน...”¹

2. ศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลด้านการศึกษาของเด็ก

ผลจากการศึกษาพบว่าแนว เด็กที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้น มีแนวโน้มต่อการมีความสุขลดลง และพบว่าควรส่งเสริมการจัดการทางอารมณ์ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น เพื่อให้เด็กให้เติบโตอยู่ในสังคมนี้ได้อย่างมีความสุข ผู้ปกครองโดยส่วนมากมีความเห็นว่า เมื่อเด็กมีความเก่งและมีความดีแล้ว แต่เมื่อเด็กยังขาดความสุขมันก็ไม่มีความประโยชน์ ดังตัวอย่างดัง ประสบการณ์การเลี้ยงดูบุตร

... มีลูกชายสองคนมัธยมปลายและอนุบาล เลี้ยงแบบใช้ทฤษฎี จะอ่านตำราแล้วก็เลี้ยง เราจะสอนลูกแต่เรื่องดีๆ สอนแบบด้านขาว ให้รู้แต่เรื่องดีๆ ที่นี้พอโตมาเขาก็ไม่รู้จักเสียเขา เช่น เวลาอยู่บ้านสอนให้ลูกทิ้งขยะเป็นที่ แต่พอเริ่มไปโรงเรียนก็จะเริ่มมีปัญหาในการ

¹ สัมภาษณ์ ผู้ปกครองคนที่ 7 (พ่อ) , ห้องเรียนเตอร์ โซนบี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 11.35

ดำรงชีวิต พอไปเจอเพื่อนที่กินแล้วไม่ทิ้งขยะ มันเลื่อนสนามเด็กเล่น ลูกก็มีความรู้สึกว่ามันรับไม่ได้ มันทนไม่ได้ ที่นี้พอเวลาลูกเริ่มโตเป็นวัยรุ่น สิ่งเหล่านี้มันก็ติดตัวลูกไปด้วย แล้วมันก็มาจากการปลูกฝังของเรา ที่นี้ชีวิตลูกก็มีปัญหาอีก เราก็คาดหวังให้ลูกเป็นคนเก่ง เราก็ต้องยอมรับว่า ลูกเก่ง แต่ความเก่งอย่างเดียวมันอยู่ในสังคมไม่ได้ โอเคก็ดี แต่พอเข้าสังคมกลายเป็นเด็กอึดใจต่ำ...²

3. ศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ของครอบครัว

ผลจากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมของครอบครัวที่มีรายได้มาก พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ปกครองเห็นว่าเด็กมีโอกาสน้อยที่จะเห็นโลกตามความเป็นจริง ควรส่งเสริมการพัฒนาเด็ก โดยให้เด็กได้มาฝึกใช้ชีวิตที่เรียบง่าย เรียนรู้ เคารพผู้อื่น ยอมรับกติกาของสังคม เรียนรู้ประเพณีที่ดีงาม

...เราเลี้ยงลูกมาแบบเด็กฝรั่ง เป็นลูกคนแรกของตระกูล ได้รับความรักเยอะมาก ได้ความรักได้ทุกอย่างได้เต็มที่ ก็เลยอยากให้ลูกรู้ว่าจริงๆ แล้วในโลกนี้มันมีกิจกรรมที่เป็นแบบชาวบ้านๆ เหมือนกัน แบบธรรมดาๆ ไม่ใช่แบบเรียนชีมา ไปเรียนบัลเล่ต์ เรียนทำอาหาร อยากให้ลูกรู่ว่านั่งกับพื้นก็ได้เนาะ โอกาสที่นั่งกับพื้นคอนกรีตอย่างนี้แทบจะไม่มีเลย จึงมาที่นี้ขั้นตอนแรกคือ ให้ลูกได้ทำกิจกรรมที่แบบธรรมดาๆ คือได้สนุกสนาน ได้เห็นอะไรๆ ตามประสาทของเด็ก ขั้นตอนที่สองคืออยากให้ลูกมีธรรมะเป็นเพื่อน คุณแม่ก็สอนลูกให้รู้เรื่องการเกิดแก่ เจ็บ ตาย ตั้งแต่ลูกเริ่มเรียนพระพุทธศาสนา พอหนึ่ง ขั้นตอนที่สามความคาดหวังสุดท้าย คือให้ลูกรู้ว่า ลูกจะไปเดินเกาะผ้าพระไม่ได้เนาะ...³

4. กรณีศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลด้านความอบอุ่นของครอบครัว

ผลจากการศึกษา พบว่า แนวทางการส่งเสริมของครอบครัวที่มีความอบอุ่นมาก ผู้ปกครองเห็นว่าการมีสุขภาวะที่ดีเกิดจาก สมาชิกในครอบครัวมีเวลาให้แกกัน ดูแลกัน ร่วมกันทำกิจกรรมภายในครอบครัว โดยที่พ่อแม่ร่วมฝึกฝนเรียนรู้พัฒนาตนเองไปพร้อมกับเด็ก เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาร่วมกันได้

...มาเข้าค่ายกันหมด ทั้งคุณพ่อคุณแม่คุณลูก รับราชการอยู่ที่โรงพยาบาล โดยครอบครัวของเราเองโดยปกติแล้วช่วงปิดเทอมก็จะพยายามหาอะไรให้กับลูกๆ ได้มีกิจกรรมร่วมกัน อย่างแรกคือพาไปท่องเที่ยว อย่างที่สองคือพาไปหาธรรมะ ก็จะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ คิดว่าสิ่งที่อยากจะฝากเรื่องการเลี้ยงดูลูก คงต้องถามคุณแม่แน่ครับ แต่สิ่งที่อยากจะบอกพระอาจารย์ว่าจริงๆ แล้วน่าจะมีจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง อย่างกิจกรรมนี้เป็นปีกินเนอร์

² สัมภาษณ์ ผู้ปกครองคนที่ 2 (แม่), ห้องเสียดอร์ โซนบี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.30 น.

³ สัมภาษณ์ ผู้ปกครองคนที่ 5 (แม่), ห้องเสียดอร์ โซนบี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.11 น.

แล้วอาจจะมีครอส ที่ต้องมารีพริส สำหรับเด็กบางคนที่ยากทำต่อเนื่องที่บ้านเองก็อยากจะทำ แต่ว่าความสม่ำเสมอไม่ค่อยมีเท่าไร แต่ถ้ามีค่าย มีกิจกรรมก็จะสามารถช่วยได้...⁴

5. ศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลด้านการอบรมเลี้ยงดู

ผลจากการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูที่เข้มงวดหรือหย่อนยานเกินไป มีผลต่อการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก วิธีการส่งเสริมของผู้ปกครอง คือการอบรมปลูกฝังให้เด็กปรับตัวเข้าหาผู้อื่น และมอบหมายหน้าที่ให้มีส่วนช่วยเหลืองานของครอบครัว

...เป็นคุณแม่อีกคนเดียวคนเดียวจะติดแม่นิดนึง เป็นหลานคนเดียวในครอบครัวคนจีน ครอบครัวค่อนข้างใหญ่ แต่ละคนมาสอนลูก คนนึงจะเข้มงวดมาก อีกคนนึงจะหย่อนมาก ตอนแรกคุณแม่ก็หนักใจกับลูกเพราะว่ายังเล็กลูกอยู่ กลัวว่าลูกจะวางตัวไม่ถูก จะทำอย่างไร คุณแม่ก็อธิบายไม่ถูกจึงค่อยๆ อธิบายไปว่า อะไรคืออะไร ใช้เวลานานพอสมควรกว่าลูกจะปรับตัว ตอนนี้อย่างนี้สามารถปรับตัวเข้ากับคนในบ้านได้ดี เวลาอยู่กับคุณแม่จะชอบทำขนมเค้ก ลูกก็จะมาช่วยทำ ลูกเป็นเด็กผู้ชายก็ต้องทำซึ่งคุณแม่ก็พยายามปลูกฝังขึ้นมา...⁵

6. ศึกษาจากปัจจัยส่วนบุคคลด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนา

ผลจากการศึกษา พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ สามารถอบรมขัดเกลาจิตใจ พัฒนาตนให้เป็นคนดี และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลาน ปลูกฝังความดีให้แก่คนรุ่นต่อไปได้ จึงควรส่งเสริมให้เด็กและสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำด้วย

...เรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มาตั้งแต่เด็กๆ เพราะฉะนั้นก็จะรู้ว่า การที่อยู่ใกล้ๆ ธรรมะจะค่อยๆ ซึมซับธรรมะเข้ามาทีละนิดละหน่อย แล้วจะค่อยๆ เข้ามาอยู่ในตัวเราเอง เวลาสอนลูกก็จะใช้ธรรมะในการสอนลูกเหมือนกัน อยากบอกว่าลูกเรา เราต้องฝึกและฝึกไปเรื่อยๆ แล้วลูกก็จะรู้ไปเอง เลยคิดว่าถ้าแม่สามารถทำให้ลูกๆ ค่อยๆ ซึมซับไปเรื่อยๆ ก็มีธรรมะในการดำรงชีวิต ลูกก็คงจะมีความสุขได้ ใจเย็นได้ เลยพาลูกมาค่ายนี้ มาแล้วก็จะพามาเรื่อยๆ มีอะไรแบบไหนก็จะพามาเรื่อยๆ สะสมไปเรื่อยๆ...⁶

7. ศึกษาด้านจำนวนครั้งที่ผ่านการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรม

ผลจากการศึกษา พบว่า จำนวนครั้งที่ผ่านการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรมเป็นประจำสำคัญ ที่ส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก เป็นการเพิ่มทักษะการใช้ชีวิต สร้างเสริมประสบการณ์ที่มีคุณค่า การได้มาเรียนรู้ในมุมมองของพระพุทธศาสนา ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม

⁴ สัมภาษณ์ ผู้ปกครองคนที่ 8 (พ่อ), ห้องเรียนเตอร์ โซนบี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 12.00 น.

⁵ สัมภาษณ์ ผู้ปกครองคนที่ 3 (แม่), ห้องเรียนเตอร์ โซนบี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.42 น.

⁶ สัมภาษณ์ ผู้ปกครองคนที่ 1 (แม่), ห้องเรียนเตอร์ โซนบี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.10 น.

...มาเข้าค่ายครั้งที่ 3 มีโอกาสที่ได้สัมผัสธรรมะแล้ว ก็เลยเริ่มจริงจังที่จะปฏิบัติในเรื่องของการสวดมนต์ นั่งสมาธิ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาก็เริ่มจะเข้าสู่จิตใจ คาดหวังว่าตัวเองจะนำพาลูกไปในเรื่องของศาสนา แล้วอยากจะเพิ่มในเรื่องทักษะในการใช้ชีวิต พฤติกรรมที่แตกต่างไป คือเวลาที่ลูกอยู่กับคุณแม่แตกต่างจากเดิม อยู่กับน้อง อยู่กับเพื่อนๆ ก็รู้สึกว่าการอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ดีขึ้น ก็เลยรู้สึกว่าการที่ลูกได้ออกไปใช้ชีวิตอยู่กับเด็กคนอื่นๆ ทำให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ถ้าทำให้สม่ำเสมอขึ้น โดยการนำพาลูกไปทางพระพุทธศาสนาก็คิดว่าลูกดีขึ้น...

จากความคิดเห็นของผู้ปกครองส่วนใหญ่นำมาสรุปเป็นแผนภาพการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก ตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 การส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 จากปัจจัยส่วนบุคคลของเด็ก

สรุปได้ว่า การส่งเสริมส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 จากผลกระทบปัจจัยส่วนบุคคลของเด็กพบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลของเด็กควรแบ่งอายุของเด็กและพัฒนาเด็กตามวัย ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมของครอบครัว ได้แก่ รายการผู้ปกครอง ควรส่งเสริมให้เด็กมองโลกตามความเป็นจริงจัดทำโครงการร่วมกับภาครัฐเพื่อสนับสนุนงบประมาณให้แก่ผู้มีรายได้น้อย ด้านความอบอุ่นในครอบครัวโดยการให้ความรู้ผู้ปกครองตระหนักถึง

ความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว โดยการจัดกิจกรรมเพื่อเกิดจิตสำนึกร่วมกัน ด้านการอบรมเลี้ยงดู โดยการให้ความรู้เพิ่มแก่ผู้ดูแลเด็กเข้าใจวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรเชิงพุทธ ยึดวิถีทางสายกลาง ไม่ตึงไม่หย่อนยานเกินไป ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา โดยการจัดกิจกรรมให้เด็กและครอบครัวสร้างคุณค่าจิตสำนึกใหม่ร่วมกันทางศาสนา ด้านการเข้ารับการอบรมจากกลุ่มรักลูกให้ถูกรธรรม มีการสอนแบบบูรณาการปรับปรุงกิจกรรมให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้เกิดความสนใจอยากมาเรียนรู้ มีการ ประเมินก่อน หลัง เข้ารับการอบรม จัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง

ข) การส่งเสริมการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กจากผลการวิเคราะห์ ระดับการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก จากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

ในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 จากปัจจัยส่วนบุคคล ผู้ปกครองที่เข้ารับการอบรม จากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในวันที่ 28 ตุลาคม 2556 ณ ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการแสดงความคิดเห็น จากประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร โดยมีผู้ปกครองสองกลุ่มคือ ผู้ปกครองของเด็กที่ผ่านการอบรม 1 ครั้ง และผู้ปกครองของเด็กที่ผ่านการอบรมมากกว่า 1 ครั้ง กลุ่มละ 12 ท่าน เพื่อศึกษาหาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 ในการช่วยให้พ่อแม่ทำหน้าที่ที่ต้องอบรมเลี้ยงดูเด็ก ในยามสังคมยุคเศรษฐกิจเร่งด่วนเพราะ เป็นเรื่องยากที่พ่อแม่จะมีเวลาศึกษาจากตำรา ควรเป็นกิจกรรมเสริมความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เด็กเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้มากขึ้น ในการอบรมให้ความรู้ผู้ปกครองถึงการนำความรู้ในทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้กับเด็กๆ เรื่องของการพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน เพื่อปูพื้นฐานการเรียนรู้ธรรมะให้แก่เด็กและทุกคนในครอบครัวจักนำไปใช้ในชีวิตรได้ วัตถุประสงค์นั้นเป็นไปเพื่อให้เด็กๆ ได้ใช้ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น

ข้อมูลการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 ประเด็นที่น่าสนใจ คือ พบอัตราส่วนการจัดกิจกรรมที่ส่งผลต่อระดับการพัฒนาด้านกาย ศีล จิต ปัญญา โดยอัตราส่วนการจัดกิจกรรมด้านกายภาวนาน้อยที่สุดกว่าทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจความคิดเห็นของเด็กที่ได้ผลการวิเคราะห์ ของระดับความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 ด้านกายภาวนา พบว่า ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าเด็กควรได้รับส่งเสริมด้านกายภาวนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมโดยการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เข้ารับการอบรม กลุ่มรักลูกให้ถูกรธรรมได้นำข้อค้นพบ ไปปรับกิจกรรม โดยเฉพาะด้านกายภาวนาเพิ่มขึ้นได้เป็น รูปแบบกิจกรรมใหม่ได้ดังนี้

จากการที่ผู้ปกครองมีความต้องการให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ตรงต่อความต้องการ ยกตัวอย่าง ผู้ปกครองที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่แสดงความเห็นด้วยต่อการจัดกิจกรรมว่ามีความเห็นด้วยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กตามวัย อีกทั้งยังแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมไว้ว่าการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 การส่งเสริม ควรประกอบไปด้วยการจัด

กิจกรรม (1) กิจกรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กที่ยังไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและอยากให้เด็กกลับมาฝึกต่อ (2) กิจกรรมสำหรับเด็กที่เคยรับการอบรมแล้ว (3) กิจกรรมสำหรับผู้ปกครองได้มาอบรมความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรไปปรับกิจกรรมพัฒนาผู้เข้ารับการอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยยกตัวอย่างจากกรณีศึกษาดังต่อไปนี้ ดังนี้

กรณีศึกษา

1. กรณีศึกษาในประเด็น กิจกรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กที่ยังไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและอยากให้เด็กกลับมาฝึกต่อ เป็นกิจกรรมที่เด็กสนุกและสนใจอยากมาเรียนรู้

...เด็กแปดขวบยังซุกซนควรจะให้เข้าค่ายที่ไม่ซีเรียสจนเกินไปที่เด็กขนาดนี้จะรับได้ ก็ลองถามลูกว่าเป็นไงบ้าง ลูกบอกว่า ชอบมาก คุณแม่ขา หนูอยากมาอีก ได้ทำนู่นทำนี่ ก็คือจะให้ลูกมานั่งนิ่งๆ มากๆ ลูกก็จะอึดอัด การที่ได้ร่วมสนุกสนาน ถ้าถามความรู้สึกคุณแม่ ลูกจะได้มาเข้าค่ายอีก จะได้ซึมซับธรรมะโดยที่เค้าไม่รู้ตัว จะได้เข้าสังคม มีระเบียบวินัย การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ตื่นเช้ามาต้องอาบน้ำเอง ต้องทำอะไรเอง ต้องทำให้ทัน ไม่เช่นนั้นเธอจะไปไหนกับเพื่อนไม่ได้ เธอจะเข้ากลุ่มไม่ทัน เพราะอยู่บ้านก็จะไม่ทำอะไรเลย พอบอกให้ทำลูกก็จะบอกว่า หนูรู้แล้ว หนูเคยทำแล้ว แต่อยู่ที่นี้ลูกต้องทำ...⁷

2. กรณีศึกษาในประเด็น กิจกรรมสำหรับเด็กที่เคยรับการอบรมแล้ว สำหรับเด็กที่อยากฝึกต่อ เพื่อผู้ปกครองจะสามารถบูรณาการการปรับพฤติกรรมให้แก่เด็กๆ ได้และเพิ่มความมั่นใจมากขึ้น “...คิดว่าตรงนี้เป็นจุดเริ่มต้นเพราะว่าถ้าจะให้มานั่งสมาธิอย่างเดียวลูกคงต้องกลับบ้านแน่ๆ มีโรตแมพสำหรับลูกอยู่แล้วว่า ถ้าตรงนี้จะจุดเริ่มต้นแล้วจะมีอะไรอีกที่จะก้าวไปสู่ขั้นที่ขึ้นไปกว่านี้ ควรมีหลักสูตรที่จะพัฒนาเด็กแล้วก็ฟาวนด์ชั่น แล้วก็ต่อไปคืออะไร? คุณแม่ก็เป็นคนที่เฝ้าธรรมก็อยากให้ลูกมาทางนี้เหมือนกัน ก็พยายามที่จะฝึกหัดลูก...”⁸

3. กรณีศึกษาในประเด็น กิจกรรมสำหรับผู้ปกครองได้มาอบรมความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหาให้แก่เด็กๆ และครอบครัว กิจกรรมสำหรับพ่อแม่ได้มาช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหาให้แก่ลูกๆ เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสสามารถกลุ่มสนทนา ปรึกษาหาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาพของเด็กภาวนา 4 ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม “...ไม่เคยเข้าแคมป์กันเลยแล้วคุณแม่ก็ไม่มีเวลาไปวัดไปศึกษาธรรมะ มีความคาดหวังว่าอย่างน้อยลูกก็ได้เจอพระจริงๆ พระตัวเป็นๆ ได้สัมผัสใกล้ชิดที่น่ายินดี คุณแม่อยากมาก็เลยหลอกล่อไปว่า คุณแม่จะมาเข้า

⁷ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 8 (แม่), ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.40 น.

⁸ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 18 (แม่), ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.30 น.

แคมป์ดินนิ่งหนุ่ยอยากจะมากับแม่หรือเปล่า ดีค่ะจะมีการรวมกลุ่มผู้ปกครองที่แยกอย่างนี้ดีแล้วผู้ใหญ่ควรจะอยู่ด้วยกันได้ปรึกษากันแล้วเด็กก็ควรอยู่กับเพื่อนๆ...”⁹

สรุปได้ว่า จากตัวอย่างการสนทนากลุ่ม และความคิดเห็นส่วนใหญ่ ผู้ปกครองมีความเห็นว่าควรมีรูปแบบของกิจกรรมในการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กควรประกอบไปด้วย (1) กิจกรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กที่ยังไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและให้เด็กอยากกลับมาฝึกต่อ (2) กิจกรรมสำหรับเด็กที่เคยรับการอบรมแล้ว สำหรับเด็กที่อยากฝึกต่อในระดับที่สูงขึ้น และ (3) กิจกรรมสำหรับผู้ปกครองได้มาอบรมความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหาให้แก่เด็กๆ และครอบครัวฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนาทั้ง 4 ด้าน ด้วยกิจกรรมสอดแทรกธรรมะ เป็นการปูพื้นฐานจนถึงระดับสูงให้แก่เด็กและทุกคนในครอบครัวนำไปใช้ในชีวิตได้

ค) แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา

4 จากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ด้านกายภาวนา สีสภาวนา จิตตภาวนา และปัญญภาวนา

จากการกล่าวถึงประสบการณ์ ปัญหา ของแต่ละท่านมีความต้องการที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองและครอบครัวของเขา ให้เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข สามารถนำธรรมะที่ได้เรียนรู้ไปแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในการดำเนินการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในครั้งนี้เพื่อศึกษาหาแนวทาง เพื่อเป็นทางออกของการแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 โดยเริ่มต้นจากพื้นฐานของครอบครัว ที่มีความเข้าใจชีวิตเข้าใจสังคมเป็นฐานนำไปสู่การพัฒนาครอบครัวยุคใหม่เหล่านี้ให้มั่นคง จากการสนทนากลุ่มผู้ปกครองเด็กในประเด็น “รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 สามารถสรุปเป็นประเด็นจากการสนทนากลุ่ม ในกลุ่มผู้ปกครองที่เข้าฝึกอบรมได้เกิดกระบวนการเข้าใจและร่วมกันหาแนวทางการส่งเสริม การฝึกอบรมเด็กให้เกิดการพัฒนาเพิ่มขึ้นทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. **ด้านกายภาวนา** มีความเห็นว่าการให้เด็กฝึกในเรื่องของการตื่นนอนตอนเช้าได้ตรงเวลา เพื่อที่จะได้มีเวลาทำกิจวัตรอื่นๆ เช่น การตื่นเช้าเพื่อการรับประทานอาหารเช้า รู้จักรับผิดชอบตนเองดำเนินชีวิตประจำวันเองได้ ลดการดูทีวี เล่นเกมส์ สื่อออนไลน์ การสื่อสารทางเดียวที่ทำให้เด็กใช้หมดเวลาไปอย่างไม่มีคุณค่า เปลี่ยนเป็นการออกกำลังกายเพื่อให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเพื่อจะได้เห็นแวดล้อมที่ดี ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ฝึกทักษะด้านอื่นเพิ่มเติมเพื่อที่จะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพในวันข้างหน้า

2. **ด้านสีสภาวนา** ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อยากให้เด็กได้รับการอบรมเรื่องการเชื่อฟังพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ การแสดงความเคารพต่อเคารพผู้ใหญ่ การสอนเรื่องปฏิบัติตนอย่างไร และการพูดอย่างไรให้เด็กรู้จักกาลเทศะเป็นเรื่องที่สำคัญมากเพราะเด็กก้าวร้าวขึ้น อยากให้

⁹ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 3 (แม่) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.18 น.

อบรมการมีระเบียบวินัย การเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักการให้อภัย ไม่ไปฆ่าสัตว์ ไม่ไปแกล้งคน ไม่พูดปด ไม่พูดจาเพื่อเจ้า การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมเข้าใจผู้อื่นได้ การเป็นคนเก่งอย่างมีความสุข มีประสบการณ์ชีวิต ทำบุญเพื่อแผ่ผู้อื่น มีศีลธรรมช่วย ได้มีประสบการณ์ชีวิตเพิ่มเพื่อที่จะช่วยปกป้องชีวิตได้

3. ด้านจิตตภาวนา ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความต้องการให้เด็กมีสติ รู้จักการรอคอยผู้ใหญ่ เป็นคนใจเย็น ไม่เอาแต่ใจตนเอง มีความอดทนต่อสิ่งที่ไม่ชอบ รู้จักการวางตัวให้เป็นกลาง รู้จักการปล่อยวางไม่ไปบังคับผู้อื่นให้ทำตามความต้องการของตนเอง การวางตัวให้เป็นกลาง ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผล ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีอารมณ์ที่มั่นคงไม่วอกแวกง่าย สามารถในการจัดการอารมณ์ได้ดี ต้องการให้ปลูกฝังให้เป็นคนเก่งที่มีจิตใจดีและมีความสุข อยากให้เด็กฝึกสวดมนต์ ฝึกเรื่องสมาธิเพื่อช่วยให้มีสมาธิในการทำงานและการเรียน

4. ด้านปัญญาภาวนา ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อยากให้เด็กได้ฝึกในเรื่องใช้ชีวิตอย่างพอดีพอควร ใช้ชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีสติปัญญาที่จะทำอะไรต่อไปข้างหน้า เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และเป็นคนที่มีความสุข มีความมั่นใจในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ รู้จักความผิดชอบชั่วดี การทำในสิ่งที่ถูก การทำความเข้าใจเหตุผลของผู้ใหญ่ มีคุณธรรมและมโนธรรม เป็นคนดีในสังคม การรู้ทำให้คนรอบข้างมีความสุข รู้จักการศึกษาเรียนรู้วิชาการทางโลกและวิชาทางธรรม

ตามความเห็นของผู้ปกครองส่วนใหญ่ ต้องการที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดีและมีความสุข อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้นั้น เด็กๆ เหล่านี้จะต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต นั่นคือการฝึกทักษะการใช้ชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยการฝึกให้เด็กมีจิตใจที่เข้มแข็งพอที่จะเผชิญกับสังคมภายนอกครอบครัว ด้วยการนำธรรมะเข้าสู่จิตใจตั้งแต่วัยเด็กซึ่งเป็นวัยที่ยังแก้ไขได้ง่าย จึงต้องการให้สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นพี่เลี้ยง ช่วยส่งเสริมความรู้ในการดูแลบุตรตามวิถีพุทธให้แก่ครอบครัว ยกตัวอย่างโดยยกตัวอย่างจากกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา : ด้านกายภาวนา

ความกังวลใจของผู้ปกครองที่ได้ละเลยให้เด็กใช้ชีวิตอยู่กับการสื่อสารทางเดียวนั้นได้สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมกาดำเนินชีวิตที่ไม่เหมาะสม ภายหลังจากการเด็กเติบโตขึ้นแล้วโดยที่สาเหตุสำคัญต่อความมั่นคงสุขภาวะของเด็ก ด้านกายภาวนา ส่วนหนึ่ง มาจากการดูทีวี เล่นเกมส่มาติดสื่อออนไลน์ ผลกระทบจากสื่อต่างๆ เหล่านี้ทำให้เด็กไม่ยอมช่วยเหลือตนเองเช่น การตื่นนอนตอนเช้าและการรับประทานอาหารเช้าให้เป็นเวลา ซึ่งล้วนแต่ได้รับอิทธิพลมาจากการขาดดุลยภาพในการดำเนินชีวิต ดังเช่นประสบการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ปกครองดังนี้

“...เด็กสมัยนี้จะ ดูทีวีเยอะ เล่นเกมส่เยอะ ติดสื่อออนไลน์เยอะหมดเวลาไปกับการอยู่กับสื่อที่เป็นการสื่อสารทางเดียว ไม่ได้พูดคุยกับพี่ๆ น้องๆ หรือลุง ป้า น้า อา บ้าง รู้สึกว่าเด็กจะมีความ

ก้าวร้าว ไม่ค่อยจะได้สื่อสารพูดคุยกับทางบ้านสักเท่าไร ถ้ามีเวลาวางในช่วงปิดเทอมก็จะหมดไปกับการดูโทรทัศน์ ถ้าคุณแม่ไม่อยู่บ้าน ใครมาปิดก็ยาก อาละวาดทันที...”¹⁰

การแก้ไขพฤติกรรมด้านกายภาพของเด็กๆ ผู้ปกครองต่างก็ยอมรับว่า การแก้ไขเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ยากเพราะเด็กถูกปลูกฝังมานานจากการเลี้ยงดูของครอบครัวตั้งแต่วัยเยาว์ ผู้ปกครองหลายท่านเสนอวิธีแก้ไขเรื่องนี้ด้วยการนำเด็กมาอยู่ใกล้ชิดพระพุทธรูปศาสนา แต่ก็ประสบปัญหาวิถีชีวิตคนทำงานในเมืองที่ไม่ค่อยมีเวลาดังเช่นว่า “...ผมยอมรับว่าตัวเองจะห่างพระห่างวัดพอสมควรด้วยชีวิตประจำวันที่เร่งรีบ ถ้ามีเวลาก็พยายามจะหากิจกรรมที่让孩子ได้รู้ได้เห็นในสังคมความจริงด้วยความคาดหวัง เพียงแต่ว่าอยากให้ลูกได้รู้ได้เห็นความจริงเบื้องต้นของทางโลก อย่างที่มีชีวิตอยู่กับคนอื่นได้ ช่วยเหลือตัวเองได้ อย่างวันแรก พ่อแม่จะต้องป้อนถึงจานเองไม่ได้ วันที่สองกับวันนี้เริ่มถือจานไปเอง ไปรับข้าวเอง เดินเข้ามาที่โต๊ะเอง...”

การส่งเสริมพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4 ด้านกายภาพ ผู้ปกครองให้ความเห็นว่า คาดหวังว่าจะเลี้ยงดูแลเด็กให้มีสุขภาพแข็งแรงตามวัย ให้เด็กสามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับร่างกาย เช่นการทานอาหาร กินอยู่อย่างง่ายรับประทานอาหารสมบูรณ์ครบทุกสุลักษณะ “...ธรรมดาลูกไม่ยอมทานอาหารเข้าพามาเข้าค่ายนี้แล้วก็เห็นลูกทานเอง ลูกเขาก็บอกว่า พระอาจารย์สอนให้ทานเอง คุณแม่ก็จะนำไปใช้และช่วยให้รู้สึกมั่นใจมากขึ้น...”¹¹

สรุปได้ว่า ผลจากการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4 ทางกายภาพ พบว่าพ่อแม่ส่วนใหญ่มีความยินดีที่ได้เห็นลูกช่วยเหลือตัวเองและปรับตัวได้ ไม่ได้คาดหวังว่าการมาในครั้งนี้ลูกจะต้องได้ตั้งใจ แต่ก็อดไม่ได้ที่จะคอยดูอยู่ห่างๆ เพียงแต่มองเห็นและมั่นใจว่าลูกใช้ชีวิตได้เพียงลำพัง ตื่นนอน อาบน้ำ กินข้าว โดยที่ไม่มีพ่อแม่ คอยช่วยเหลือ เพียงเท่านั้นก็เป็นความหวังที่ผู้ปกครองต้องการ นำกลับไปฝึกที่บ้าน

กรณีศึกษา : ด้านศีลภาวะ

การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4 ด้านศีลภาวะ ดังกรณีศึกษาจากครอบครัวที่แยกทางกันครอบครัวหนึ่ง ผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนถึงปัญหาของการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวะ 4 ด้านศีลภาวะไว้ว่า ครอบครัวที่ประสบปัญหาไม่สามารถมีชีวิตครอบครัวที่อยู่พร้อมหน้าได้ ก็มีความห่วงใยต่อเด็กที่กำลังเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นเช่นกัน เมื่อเด็กขาดความอบอุ่น จะทำอะไรให้เด็กมีความสุขและเติบโตอยู่ในสังคมได้ นอกจากต้องการให้เด็กเป็นคนเป็นคนดีคนเก่งแล้วเด็กยังต้องเติบโตอยู่ในสังคมนี้ได้อย่างมีความสุขด้วย “...เราแยกทางกันแล้ว แต่วันนี้เรามาเพื่อลูก มันเป็นเรื่องของทัศนคติ การแยกทางของแต่ละคนมันมีเหตุผลที่ต่างกัน รอยร้าวเราเกิดจากเรื่องเล็กๆ แต่วันนี้พักเรื่องนี้ไว้ก่อน วันนี้สิ่งที่เราจะมาคุยกัน วันนี้ผมมาเพื่อลูก ผม

¹⁰ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 14 (แม่) , ห้องปฏิบัติการธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.07 น.

¹¹ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 9 (แม่) , ห้องปฏิบัติการธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.45 น.

คิดว่าทุกคนมานี้วันนี้ก็มีปัญหาที่ติดอยู่ในใจแล้วก็อยากได้รู้ทางแก้ไข ผมเคยคิดว่าธรรมะก็คือ คำว่าธรรมชาติ สิ่งใดที่เราทำแล้วมีความสุข คนรอบข้างมีความสุข ผมก็จะทำ วันนี้ที่ผมมาก็ทำให้ ภรรยารู้สึกดีขึ้น ทำให้ลูกรู้สึกดี...”¹²

ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีความมั่นคงทางสุขภาวะในด้านศีลภาวนา การสอนเด็กที่ถูกต้องคือ การเป็นแบบอย่างที่ดีได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา แต่การที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจในการสอนเด็กๆ ได้นั้น ผู้ปกครองควรมีความรู้ที่ถูกต้อง การพาครอบครัวมาเข้ารับการเรียนรู้ศึกษาธรรมะเพื่อที่จะได้ทราบและเข้าใจถึงหลักการใช้ชีวิตครอบครัว ทำให้ได้พบว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขไม่เพียงแต่ในครอบครัวเท่านั้น แต่การดูแลกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ยังเป็นเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้ปกครองที่ต้องทำความเข้าใจและรู้ได้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง เพราะการการอบรมสั่งสอนให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนหากผู้ปกครองไม่ปฏิบัติให้เกิดความเข้าใจ มีผู้ปกครองเห็นว่าเด็กควรจะค่อยๆ ให้เด็กได้รับการบอกสอนตั้งแต่ยังเล็กๆ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในเมืองไทยเป็นสิ่งประเสริฐที่เด็กไทยทุกคนควรรู้

...จริงไม่ได้คาดหวังอะไรมาก แต่ภรรยาผมเห็นด้วยจึงมา เห็นแก่ลูกก็เลยต้องมา เด็กสี่ขวบครึ่งผมก็ติดใจอยู่นะ เด็กก็ยังไม่ค่อยจะรู้เรื่องอะไร สิ่งที่ยากให้ลูกเห็นก็คือ สังคมดี สิ่งแวดล้อมดี เป็นอย่างไร พุทธศาสนาในเมืองไทยเรายังมีอยู่นะ มันเป็นสิ่งประเสริฐที่เด็กในเมืองไทยควรจะรู้ ควรจะศึกษาไว้ ควรจะปฏิบัติให้ได้ ส่วนการมาครั้งนี้ผมคิดว่าได้มากกว่าเด็ก เพราะคิดว่า ผมได้รู้ว่าพระพุทธศาสนามีหลัก มีแก่นอะไรบ้าง แล้วเราเป็นผู้ใหญ่ เป็นพ่อแล้วจึงพยายามจะทำให้ได้ เพราะจะได้อธิบายให้ลูกฟังได้อย่างถูกต้อง เพราะบางเรื่องมันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าไม่รู้ถึงเราอาจจะสอนลูก แต่หากเราไม่ปฏิบัติ เราก็มองไม่เข้าใจ เราทำไม่ได้ ก็จะพาลูกหลงทางไปเรื่อย...”¹³

ผลจากการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก ด้านศีลภาวนา พบว่าสิ่งที่พ่อแม่ส่วนใหญ่จะนำกลับไปใช้คือ การให้ลูกมีความรู้เพิ่มจากการเรียนวิชาการทางโลก เพิ่มการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในชีวิตประจำวัน โดยต้องการปลูกฝังตั้งแต่เด็กให้ได้เรียนรู้เรื่องของศาสนา เพื่อให้ลูกเกิดพฤติกรรมที่ดี ที่เคยชินติดเป็นนิสัย สำหรับเด็กที่ยังไม่เชื่อฟังพ่อแม่ เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองควรจะมาทำร่วมกันกิจกรรมทางศาสนา เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องให้ความรู้ทางศาสนา สอนให้เด็กเกิดความกลัว ละอายใจต่อบาป ไม่กล้าที่จะทำความผิด “...อยากให้ลูกมีความคุ้นเคยในเรื่องธรรมะ ก็เหมือนพระอาจารย์บอก เวลาเราบอกลูกไม่ยอมฟัง คงต้องให้พระบอก เช่นเมื่อวานพระอาจารย์สอนเรื่องศีล 5 ลูกถามว่า

¹² ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 2 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.15 น.

¹³ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 20 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.05 น.

ที่เคยขโมยยางลบของพี่สาวจะเป็นอะไรไหม ลูกก็จะรู้สึกกลัว ก็อยากให้ลูกมีพื้นฐานทางด้านศีลธรรม เพราะคิดว่าวันหนึ่งถ้าเราไม่อยู่กับลูก เรื่องของศีลธรรมจะปกป้องลูกได้”¹⁴

สรุปได้ว่า ผู้ปกครองพบว่าการที่ปล่อยให้ลูกได้ช่วยเหลือตนเอง การดำรงชีวิตที่จะต้องอยู่ในสังคม การเลือกในสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง และการไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และต้องอยู่ในกติกา เงื่อนไขที่สังคมยอมรับได้ เป็นสิ่งที่ยากสำหรับเด็กในวันนี้ แต่พ่อแม่เหล่านี้ก็มีความพยายาม ที่จะผลักดันให้ลูกผ่านช่วงวัยที่จะต้องเรียนรู้ในวัยเด็กไปได้ เพื่อที่จะมั่นใจได้ว่าลูกของตนจะไม่ได้รับอันตราย ใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างปลอดภัย เอาตัวรอดได้ ด้วยพื้นฐานของความเข้าใจเรื่องศีลธรรมที่ถูกต้อง ผู้ปกครองเชื่อว่าแนวทางตามหลักภาวนา 4 คือเครื่องมือจะช่วยให้ เช่นการที่ลูกสามารถร่วมกิจกรรม จนจบกิจกรรมได้ แสดงถึงการที่เด็กเปิดใจยอมรับที่จะอยู่ร่วมกับเพื่อนใหม่ และผ่านพ้นไปด้วยดี

กรณีศึกษา : ด้านจิตตภาวนา

ครอบครัว ที่ต้องดูแลเด็กที่มีนิสัยก็แตกต่างกัน มีคาดหวังว่าอยากจะให้ลูกได้ ประสบการณ์ใหม่ๆ ทางการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 ด้าน จิตตภาวนา เกี่ยวกับเรื่องธรรมะ อยากให้เด็กได้มาทำวัตรสวดมนต์ เรียนรู้ว่าจะปฏิบัติกันอย่างไร ซึ่งการ ที่มานี้ได้เห็นได้เด็กหลายรุ่นหลายวัย เด็กจะได้เรียนรู้อดทนกับสิ่งที่เข้ามากระทบถูกใจและไม่ถูกใจ จากเพื่อนๆ และคาดหวังว่าที่อยากจะพามาเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาบ่อยๆ จะได้ช่วยปลูกฝังจิตใจ ให้ได้เป็นเด็กที่จิตใจดี และมีสมาธิ ติดตัวเติบโตต่อไปข้างหน้า “...ทางด้านวิชาการเราสามารถสอนลูก ได้ โดยเฉพาะด้านศีลธรรมหรือจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้นก็เลยตัดสินใจมาเข้าค่ายนี้ อย่างน้อย ถึงแม้ลูกยังเด็กก็ได้ซึมซับจากเพื่อนๆ จะได้สังคมและประสบการณ์ชีวิต”¹⁵

การได้มาอยู่ในสังคมที่มีเด็กหลายวัย หลากหลายวิถีชีวิตเช่นนี้ พ่อแม่คิดว่าเป็นการเปิด ประสบการณ์การเรียนรู้ เสริมสร้างให้ลูกได้เห็นสังคมดี สิ่งแวดล้อมดี ตัวอย่างของคนที่มีจิตใจที่ดี เพื่อจะได้นำกลับไปใช้ได้อย่างมีคุณค่า

...อยากให้ลูกได้มีโอกาสมาเจอกับเพื่อนๆ แล้วก็มาเรียนรู้ ได้มาพบเจอสิ่งที่ตัวเองคิดว่า ถูกใจ ไม่ถูกใจ ชอบ ไม่ชอบ อยากทำ ไม่อยากทำ คือให้ลูกได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้เพื่อว่าเมื่อลูกได้เจอ สิ่งเหล่านี้เข้ามากระทบ ลูกก็สามารถจะจัดการกับความรู้สึกของตนเองได้อย่างไร นี่คือสิ่งที่ แม่อยากให้ลูกได้คิด เพราะการจัดการกับคำพูดเหล่านี้ได้ด้วยตัวเอง เชื่อว่าเป็นทักษะที่ดีต่อ การใช้ชีวิต เพื่อที่แม่จะได้รู้ความคิดของลูก เราจะได้แนะนำได้ คิดว่าสิ่งเหล่านี้ต้องค่อยๆ ศึกษา เมื่อลูกได้ปฏิบัติจริงๆ มันเป็นหลักธรรมที่สามารถจับต้องได้ด้วยตนเอง...”¹⁶

¹⁴ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 12 (แม่) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.55 น.

¹⁵ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 5 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.27 น.

¹⁶ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 10 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.48 น.

การส่งเสริมความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก ด้านจิตตภาวนา การโดยการปูพื้นให้เด็กมีจิตใจเข้มแข็งอดทนทำได้ด้วยการฝึกสติ สมาธิ จากการเริ่มต้นศึกษาธรรมะด้วยกิจกรรมที่ไม่หน้าเบื่อ เพื่อให้เด็กเริ่มยอมรับที่จะฝึกจนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นได้ ซึ่งการฝึกเรื่องของสมาธิเป็นเรื่องที่ยากเพราะเด็กๆ ส่วนมากจะซุกซน ไม่ยอมอยู่นิ่ง สุดท้ายก็จะเบื่อและไม่ยอมทำต่อ ผู้ปกครองก็หวังให้เด็กเกิดความสนใจใฝ่รู้โดยไม่ต้องบังคับ แต่ลึกๆ ก็อยากเห็นลูกได้ฝึกจนถึงขั้นเกิดสมาธิต่อการใช้ชีวิตประจำวัน และการเรียนมีจิตใจที่ผ่องใส ปรับอารมณ์ได้ อยากเห็นลูกมีอนาคตที่สดใส มีจิตใจที่ใฝ่ธรรมตั้งแต่ยังเด็ก และจะให้ลูกฝึกฝนไปเรื่อยๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป

...พวกเราก็มักกันไกล มาจากชุมพร ตอนแรกก็คิดว่าลูกยังโตไม่พอ ที่จะให้เรียนรู้ที่จะซึมซับได้ อยากให้มาเรียนรู้ เป็นครอบครัวที่อยู่กันแต่พ่อ แม่ ลูก ก็เลยจะไม่รู้ว่าการเคารพผู้ใหญ่ การพูดคุยกับผู้ใหญ่ การอยู่กับผู้ใหญ่ หรือการไปวัดทำอะไร แต่พอมามาเข้าค่ายนี้ลูกได้มีตัวอย่าง ได้เห็นได้รู้จักว่าพระเป็นอย่างไร อย่างแม็กถามลูกว่าได้อะไรบ้าง เจอพระแล้วทำอย่างไร ลูกก็บอกว่าเจอพระต้องพูดว่า “นมัสการ” ก็เลยรู้สึกว่ามันลูกเราก็ได้เข้าใจบ้างแล้ว ลูกก็บอกว่าพระอาจารย์ให้อนสมาธิ แต่ลึกๆ แม็กก็คาดหวังว่าอยากจะให้ลูกอยู่นิ่งๆ ได้ อยากให้ลูกนิ่งกว่านี้เพราะเป็นเด็กที่ซนมาก...¹⁷

สรุปได้ว่า การให้เด็กมาศึกษาธรรมะในลักษณะที่ไม่เครียดจนเกินไปสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ต้องการกิจกรรมธรรมะที่ส่งเสริมเด็กตามวัย ผู้ปกครองให้ความเห็นว่าเป็นเด็กที่ก้าวร้าวขาดความเคารพผู้อื่น ต้องแก้ไข โดยการฝึกให้ด้านจิตตภาวนา รู้จักการสวดมนต์เป็นการซึมซับธรรมะเข้าสู่จิตใจ ช่วยให้เด็กมีสมาธิ ควบคุมอารมณ์ได้ ใจเย็น มีพื้นฐานจิตใจที่ดี จิตใจอ่อนโยน มีเมตตา กรุณา ไม่แข่งกระด้าง จากการฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัย เข้าสังคม ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ เพื่อฝึกเด็กให้มีความอดทน จึงเปลี่ยนรูปแบบให้มาโรงเรียนธรรมะ ที่มีกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่จะเรียนธรรมะแทรกซึมโดยที่เด็กไม่เบื่อ

กรณีศึกษา : ด้านปัญญาภาวนา

เพื่อให้เห็นการพัฒนาของเด็กๆ ผู้ปกครองพบว่าการให้ลูกได้เข้าร่วมกิจกรรมในขั้นพื้นฐาน และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นการตอบโจทยความต้องการ ทำให้เด็กเรียนรู้ เกิดความสนใจ สนุกและอยากปฏิบัติต่อ ในเบื้องต้นถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ความรู้ที่ถูกต้องแล้วกับการพาเด็กมาร่วมกิจกรรมทางศาสนา “...มีลูกสองคน สี่ขวบกับสามขวบ มารอบนี้รอบสองแล้วลูกสาวชอบมากคุณพ่อได้สมัครให้ ลูกๆ ก็คอยถามว่าจะไปวันไหน จะไปๆ เราเป็นครอบครัวธรรมะ ลูกสาวก็จะสวดมนต์ก่อนนอนทุกวัน เวลาปิดเทอมก็จะพาลูกกลับต่างจังหวัดคุณย่าก็จะพาไปวัดทุกวัน แล้วคุณพ่อชอบไปจำศีลบ่อยๆ คุณพ่อชอบให้ลูกมาค่ายแบบนี้ คุณแม็กก็คิดว่ากิจกรรมเหมาะสำหรับเด็ก ๆ ก็ได้สนุกสนานแบบเด็กๆ ได้เรียนรู้ธรรมะของเด็ก ผู้ปกครองได้ความรู้ ได้มาพบกัน ได้มาทราบปัญหา

¹⁷ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 6 (แม่) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.33 น.

ของครอบครัวอื่น...”¹⁸ นอกจากนี้ได้ทราบถึงการสังเกตพฤติกรรมทางปัญญาภาวนา ในขณะที่เด็กปรับตัวระหว่างร่วมกิจกรรม “...จากการสอบถามพระอาจารย์ พี่เลี้ยง แม่ชี น้องเขาก็สามารถปรับตัวอยู่ที่นี้ได้ก็ถือว่าประสบความสำเร็จในขั้นหนึ่ง แล้วน้องเขาก็สามารถปรับอารมณ์ได้ คือปกติเป็นลูกคนเดียวแม่อีกตามใจมาก แต่ตอนนี้ประเมินดูแล้วอยู่ได้ไม่ร้องไห้ก็ดีแล้ว ถือว่าประสบความสำเร็จแล้วสำหรับมาอยู่ร่วมกิจกรรม...”¹⁹

การสร้างโลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ให้เด็กได้มีสุขภาพที่ดีเป็นคนเก่ง และมีความสุขเติบโตอย่างมีคุณภาพไปด้วยการมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การค่อยๆ ทำกิจวัตรประจำวันอย่างไม่เร่งรีบจนเกินไป สังเกตตนเอง ความรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไร ถูกหรือผิดวิธีการแตกต่างไปจากเพื่อนหรือไม่ พิจารณาการดำเนินชีวิตภายในตนเอง และสังเกตเพื่อนคือสิ่งแวดล้อมภายนอกตนเอง การได้คิดเปรียบเทียบ วิธีการสังเกตรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ในการดำเนินชีวิตเหล่านี้ช่วยให้เด็กเข้าใจถึงธรรมชาติ ในการ กิน อยู่ หลับ นอน ที่ถูกต้องนั้นต้อง คือการฝึกสติ สมาธิ ได้ใช้ปัญญาไตร่ตรองในการดำเนินชีวิต

...ในความคิดของผม (ทางด้านปัญญา) คือการที่เราจะเลี้ยงลูก ให้เห็นคุณธรรมกับมโนธรรม พัฒนาคิดให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี ใช้พระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตไปตลอดชีวิต ก็ต้องส่งเสริมวิชาการ วิชาชีพ วิชาทางโลก ตามที่ถนัดตามที่ชอบ แล้วก็วิชาความรู้ทางด้านคุณธรรม วิชาธรรมะเพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เพื่อที่จะปลูกฝังให้คิดว่าพื้นฐานจนกระทั่งลูกสามารถเรียนรู้แล้วก็ใฝ่รู้ได้ด้วยตัวเอง ส่งเสริมให้ลูกมีความคิดและรู้จักเข้าใจตนเอง...”²⁰

การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 ทางปัญญาภาวนา ผู้ปกครองพบว่าการมีความรู้ความเข้าใจทางศาสนาได้นั้น คือการที่จะต้องพาตนเองมาเรียนรู้และซึมซับด้วย เช่นการได้ความรู้ประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากผู้เชี่ยวชาญ การได้ช่วยเหลือผู้อื่น คือการเติมเต็มความรู้ด้วยตนเองและทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เช่นพระพุทธศาสนาสอนเรื่องการให้ไม่เพียงแต่การให้ตนเอง ยังพบว่าการให้ผู้อื่นคือจุดหมายของการเกิดปัญญา ตามความรับรู้จากประสบการณ์จริง ที่ไม่ได้อ่านแต่เพียงตำรา ความเข้าใจเหล่านี้เป็นการค้นพบความรู้ที่ลึกซึ้ง อันนำไปซึ่งการอบรมสอนตนเองและผู้อื่นต่อไปได้ เพราะการอยู่ร่วมกันจะต้องช่วยเหลือกันมีน้ำใจให้แกกัน สังคมก็จะดีได้ กลายเป็นสังคมที่อุดมด้วยปัญญา เมื่อเด็กได้อยู่ในสังคมที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และผลที่ได้คือ เด็กและสมาชิกในครอบครัวเป็นคนดี

¹⁸ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 8 (แม่) , ห้องปฏิบัติการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.40 น.

¹⁹ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 20 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.41 น.

²⁰ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 7 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.37 น.

...ผมมากับภรรยาแล้วลูกสองคน สิ่งที่เราคาดหวัง ผมกลับคิดว่าเด็กน่าจะจะได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับคนอื่น ได้ปฏิบัติเรียนรู้ตามกฎระเบียบวินัย ไปๆ มาๆ ผมรู้สึกที่ผมก็ได้เรียนรู้กับการที่มาเข้าค่ายในครั้งนี้กับลูกด้วย ยกตัวอย่างเมื่อวานตอนที่เด็กๆ เดินไปที่อุโบสถกลางน้ำก็ค่อยๆ เดินกันไปแล้วทางสถาปนายาก็ให้ผู้ปกครองช่วยขึ้นไปกันไม่ให้เด็กตกลงไป ก็ขึ้นรถไปกับลูกตัวเองคนหนึ่ง พอมาถึงที่อุโบสถกลางน้ำพบลูกอีกคน คนที่บอกว่า หนูโกรธป๊าแล้วนะ ทำไมปล่อยให้หนูเดินมาแล้วป๊าขึ้นรถไปกับน้อง ผมก็เลยกลับมาจุดยืนที่พระอาจารย์บอกเมื่อวาน มันหมายความว่าลูกใช้อารมณ์ในการคิด เราก็เลยบอกลูกไปว่า บางอย่างสิ่งที่เราเห็นมันอาจไม่ใช่เป็นอย่างที่เรารู้ก็ได้เพราะอาจจะมามีที่มาที่ไปของเหตุผล ก็เพราะจริงๆ แล้วเขาอาจจะมองว่าทำไมเราไม่เดินไปกับเขา เราชี้แจงเดินหรืออย่างไร แต่จริงๆ แล้วในทางกลับกันที่เราต้องขึ้นรถไป ก็เพื่อไปช่วยดูแลเด็กๆ ไม่ให้ตกลงมา พออธิบายชี้แจงให้ลูกฟังลูกก็อารมณ์ดีขึ้น อย่างผู้ปกครองท่านอื่นก็น่าจะได้แง่คิดจากเมื่อวานนี้ด้วย รู้สึกว่าการมาเข้าค่ายธรรมะครั้งนี้ก็นอกจากจะได้อบรมเด็กแล้วก็อบรมตัวเอง อบรมผู้ปกครองไปในตัวพร้อมๆ กันด้วย”²¹

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผลจากการผ่านการอบรม ได้ชี้ทิศทางให้แก่ผู้ปกครองตระหนักถึงสาเหตุบางประการอย่างที่ได้มองข้ามในการดำเนินชีวิต เมื่อได้มาพบสถานการณ์ที่ต้องเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ จึงเกิดความเข้าใจและช่วยให้มั่นใจได้ว่า “...วันนี้เรามีชีวิตอยู่เราจะมียุติคุณลูกอย่างไร สิ่งที่ดีก็คือวันที่เราไม่อยู่ เขาจะอยู่อย่างไรในสังคมนี้ การอยู่ในสังคมไม่ใช่ของง่าย คือวิชาทางสังคมมันแตกต่างออกไป อย่างน้อยๆ ที่เราพาลูกเข้าวัด มันก็เป็นทิศทางหนึ่งที่จะบอกลูกว่าทิศทางนี้จะทำให้ลูกอยู่แล้วมีความสุข อยู่แล้วเป็นคนดีในสังคมได้...”²²

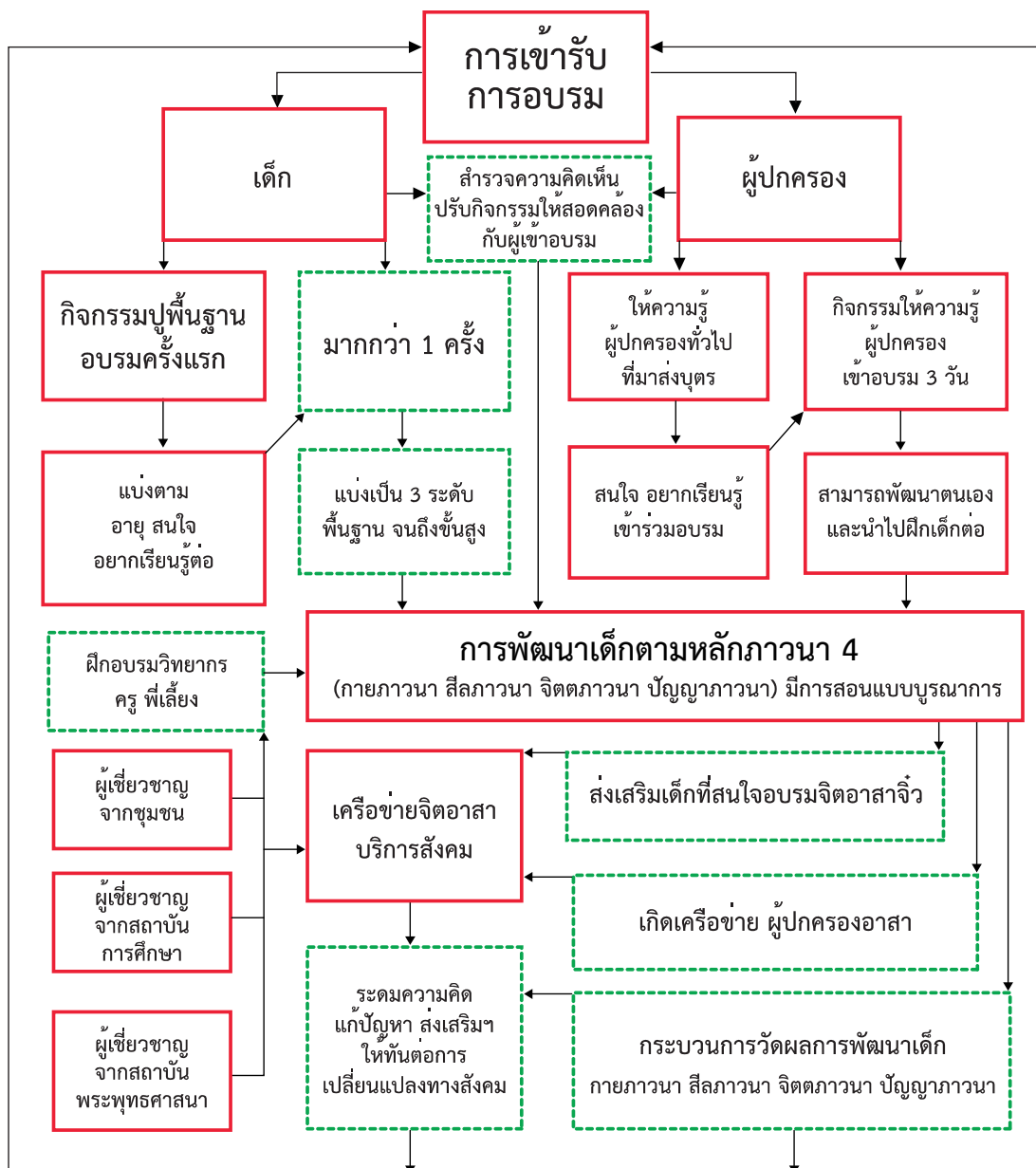
สรุปได้ว่า การส่งเสริมการพัฒนามั่นคงทางสุขภาวะของเด็กจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ปกครองและเด็กให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองร่วมกัน ด้วยการได้รับความรู้และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง โดยที่ผู้ปกครองต้องคอยตรวจและประเมินลูกๆ ของตน การวิเคราะห์ว่าเด็กแต่ละคนมีคุณลักษณะที่ต่างกันไป ควรจะต้องได้รับการส่งเสริมในด้านใด เพื่อจะได้เติมเต็มด้านที่ยังขาด แต่ทุกด้านนั้นควรได้รับการส่งเสริมฯ ไปพร้อมๆ กัน เพราะสุดท้ายในความหมายของทุกด้าน ผลที่ได้รับก็จะส่งไปสู่ด้านปัญญาในการนำชีวิตต่อไป โดยมีผู้ปกครองคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา ดูแลให้เด็กฝึกฝนอย่างเข้าใจแล้ว ผู้ปกครองยังต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในการเป็นครูสอนลูกในบ้าน เพราะครอบครัวคือพื้นฐานในการศึกษาพัฒนาตน เพราะครอบครัวคือสิ่งแวดล้อม คือกัลยาณมิตรลำดับแรก ครอบครัวคือผู้สร้างความสุข ความอบอุ่น ความไว้วางใจ ก่อนที่เด็กจะเติบโตออกไปสู่สังคม ด้วยความเข้าใจการเลี้ยงดูบุตรตามหลักพระพุทธบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม ด้วยการพัฒนามั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวา 4

²¹ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 24 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 10.59 น.

²² ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ 7 (พ่อ) , ห้องปฏิบัติธรรมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เวลา 9.37 น.

5. องค์ความรู้จากการวิจัย

การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 “ค่ายรักลูกให้ถูกระรรมโมเดล”

* เส้น หมายถึง การสังเคราะห์ที่ได้จากผลการศึกษา

แผนภูมิที่ 4.2 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 คือการส่งเสริมให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ให้เด็กมีความเป็นสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีตามวิถีพุทธ กล้าคิดกล้าทำกล้าแสดงออกอย่างมีคุณธรรม ซึ่งต้องการความรู้สึหวิทยาการจากผู้เชี่ยวชาญ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อส่งเสริม ประเมิน วัดผลและพัฒนาเด็กในทุกๆ ด้าน จากตัวอย่างของกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรม (ค่ายรักลูกให้ลูกธรรม โมเดล) ที่สร้างเครือข่าย ชุมชน จิตอาสา เพื่อให้บริการสังคม ในการส่งเสริมพัฒนาเด็กตามหลักพระพุทธศาสนา ประสบความสำเร็จจากการประสานความร่วมมือสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และชุมชน สังคม กลายเป็นสร้างเครือข่ายชุมชนชาวพุทธที่ตรงต่อความต้องการของสังคมปัจจุบัน แนวคิดเหล่านี้เป็นไปเพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจในการเลี้ยงดูบุตรด้วยหลักพุทธบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม ให้เด็กไทยคิดแบบไทย รักชาติวัฒนธรรมไทย ความเป็นไทย เพื่อสร้างโลกที่เหมาะสมสำหรับเด็กให้มีสุขภาวะที่ดี เป็นคนเก่ง ดีที่มีความสุขและเติบโตไปด้วยจิตสำนึกที่รับผิดชอบสังคม และส่งผ่านความรู้ไปสู่คนรุ่นต่อไป

จากปัญหา สถานการณ์ ปัญหา ปัจจุบันของเด็กกลุ่มรักลูกให้ลูกธรรม พบว่า มีหลายปัจจัยที่มีผลกับเด็ก คือ อายุ การศึกษาของเด็ก รายได้ของครอบครัว ความอบอุ่นของครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และผ่านการฝึกอบรมจากกลุ่มรักลูกธรรม ที่มีผลต่อการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 จึงควรจัดทำโครงการร่วมกับภาครัฐ เพื่อพัฒนาเด็กตามวัย สนับสนุน งบประมาณให้แก่ผู้มีรายได้น้อย ให้ความรู้ผู้ปกครอง ตระหนักถึงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว จัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกัน ให้ความรู้ให้แก่ผู้ดูแลเด็ก เข้าใจวิธีการอบรมเลี้ยงดู เชิงพุทธ ยึดวิถีทางสายกลาง ไม่ตึงไม่หย่อนยานเกินไป จัดกิจกรรมให้เด็กและครอบครัว สร้างคุณค่าจิตสำนึกใหม่ ร่วมกันทางศาสนา การเข้ารับการอบรมควรมีการสอนแบบบูรณาการ ปรับปรุงกิจกรรมให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ให้ความสนใจ อยากมาเรียนรู้ มีการ ประเมินก่อน หลัง เข้ารับการอบรม จัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง

หลักการในการฝึกอบรมเด็กและผู้ปกครองในการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา4 จัดแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามวุฒิภาวะ คือ กลุ่มเด็กและกลุ่มผู้ปกครองของเด็ก ทั้งนี้ภายใต้บริบทขององค์ประกอบ 4 ประการคือ (1) ภายภาวนาหมายถึงการพัฒนาทางกายเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ตามหลักโภชนาการ ความสะอาด การออกกำลังกาย มลพิษและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (2) สิลภาวนา หมายถึงการพัฒนาด้านการปฏิบัติตนในสังคมหรือด้านมนุษยสัมพันธ์โดยอยู่ในแนวทางข้อศีลปฏิบัติหรือหลักศีลห้าในพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น (3) จิตตภาวนาคือการควบคุมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี สงบเย็น ไม่อ่อนไหวต่อสิ่งที่มากระทบ(ด้านอารมณ์) (4) ปัญญาภาวนา คือการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจรับรู้ประสบการณ์ตรงตามความเป็นจริงไตร่ตรองตามเหตุปัจจัย และผลที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นสมเหตุสมผลเพียงใด มีใจเป็นอิสระหรือการหยั่งรู้ความจริง โดยอยู่บนพื้นฐานหลักการทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้

หลักการอบรมด้านกายภาวนา ต้องการที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดีและมีความสุข อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้นั้น เด็กๆ เหล่านี้จะต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต นั่นคือการฝึกทักษะการใช้ชีวิตในสังคมที่มีการ โดยการฝึกด้วยการนำธรรมะเข้าสู่จิตใจตั้งแต่วัยเด็กซึ่งเป็นวัยที่ยังแก้ไขพฤติกรรมได้ง่าย การค่อยๆ ทำกิจวัตรประจำวันอย่างไม่เร่งรีบจนเกินไป สังเกตตนเอง ความรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรได้

ถูกหรือผิดวิธีการแตกต่างไปจากเพื่อนหรือไม่ พิจารณาการดำเนินชีวิตภายในตนเอง และสังเกตเพื่อน คือสิ่งแวดล้อมภายนอกตนเอง การได้คิดเปรียบเทียบ วิธีการสังเกตการดำเนินชีวิตเหล่านี้ช่วยให้เด็ก เข้าใจถึงธรรมชาติ ในการ กิน อยู่ หลับ นอน ที่ถูกต้องนั้นต้อง เด็กใช้ชีวิตอยู่กับการสื่อสารทางเดียว ส่วนหนึ่ง มาจากการดูทีวี เล่นเกมส้อมาก ติดสื่อออนไลน์ ผลกระทบจากสื่อต่างๆ เหล่านี้ทำให้เด็กไม่ ยอมช่วยเหลือตนเองเช่น นำเด็กมาอยู่ใกล้ชิดพระพุทธรูปศาสนา มีแบบอย่างให้เด็กให้มีสุขภาพแข็งแรง ตามวัย ให้เด็กสามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับร่างกาย เช่นการทานอาหาร กินอยู่อย่างง่ายรับประทาน อาหารสมบูรณ์ครบทุกสัณณะ

หลักการอบรมด้านศีลภาวนา การอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีความมั่นคงทางสุขภาวะในด้าน ศีลภาวนาควรค่อยๆ ให้เด็กได้รับการบอกสอนตั้งแต่ยังเล็กๆ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของพุทธ ศาสนาในเมืองไทย การให้เด็กมีความรู้เพิ่มจากการเรียนวิชาการทางโลก เพิ่มการศึกษาคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดี ที่เคยชินติดเป็นนิสัย โดยผู้เชี่ยวชาญให้ ความรู้ทางศาสนา สอนให้เด็กเกิดความกลัว ละอายใจ ไม่กล้าที่จะทำความผิด การเลือกวิธีการดำเนิน ชีวิตในสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง และการไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และต้องอยู่ในกติกาเงื่อนไขที่สังคม ยอมรับได้ เพื่อที่จะมั่นใจได้ว่าเด็กใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างปลอดภัย เอาตัวรอดได้ ด้วยพื้นฐานของความ เข้าใจเรื่องศีลธรรมที่ถูกต้อง เชื่อว่าเป็นเครื่องมือจะช่วยให้ ด้วยพื้นฐานของความเข้าใจเรื่องศีลธรรมที่ ถูกต้อง

หลักการอบรมด้านจิตตภาวนา การให้เด็กมาศึกษาธรรมะในลักษณะที่ไม่เครียด จนเกินไปสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ต้องการกิจกรรมธรรมะที่ส่งเสริมเด็กตามวัย ผู้ปกครองให้ความเห็นว่าเด็กที่ก้าวร้าวขาดความเคารพผู้อื่น ต้องแก้ไข โดยการฝึกให้ด้านจิตภาวนา รู้จักการสวดมนต์เป็นการซึมซับธรรมะเข้าสู่จิตใจ ช่วยให้เด็กมีสมาธิ ควบคุมอารมณ์ได้ ใจเย็น มีพื้นฐานจิตใจที่ดี จิตใจอ่อนโยน มีเมตตากรุณา ไม่แข็งกระด้าง จากการฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัย เข้าสังคม ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ เพื่อฝึกเด็กให้มีความอดทน จึงเปลี่ยนรูปแบบให้มาโรงเรียนธรรมะ ที่มีกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่จะเรียนธรรมะแทรกซึมโดยที่เด็กไม่เบื่อ เป็นการเปิดประสบการณ์ การเรียนรู้ เสริมสร้างให้ลูกได้เห็นสังคมดี สิ่งแวดล้อมดี ตัวอย่างของคนที่มีจิตใจที่ดี เพื่อจะได้นำ กลับไปใช้ได้อย่างมีคุณค่า

หลักการอบรมด้านปัญญาภาวนา การให้เด็กได้เริ่มเข้าร่วมกิจกรรมในขั้นพื้นฐาน และ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นการตอบโจทยความต้องการ ทำให้เด็กเรียนรู้ เกิดความสนใจ สนุกและอยากปฏิบัติต่อ ในเบื้องต้นถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ความรู้ที่ถูกต้อง ในการพาเด็กมาร่วม กิจกรรมทางศาสนา การสร้างโลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ให้เด็กได้มีสุขภาพที่ดีเป็นคนเก่ง และมีความสุข เติบโตอย่างมีคุณภาพไปด้วยการมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ยังพบว่าการแบ่งปันสิ่งของและ ความรู้ให้ผู้อื่นคือจุดหมายของการเกิดปัญญา ตามความรับรู้จากประสบการณ์จริง ที่ไม่ได้อ่านแต่ เพียงตำรา ความเข้าใจเหล่านี้เป็นการค้นพบความรู้ที่ลึกซึ้ง อันนำไปซึ่งการอบรมสอนตนเองและผู้อื่น ต่อไปได้ เพราะการอยู่ร่วมกันจะต้องช่วยเหลือกันมีน้ำใจให้แก่กัน สังคมก็จะดีได้ กลายเป็นสังคมที่ อุดมด้วยปัญญา เด็กได้อยู่ในสังคมที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และผลที่ได้คือก็จะส่งไปสู่ด้านปัญญาในการ นำชีวิตต่อไป

วิธีการดำเนินการ

1) ศึกษาปัจจัยพื้นฐานของเด็กจากการวัดผลก่อนเข้ารับการอบรม ประเมิน สังเกตเด็ก ผู้ที่ยังไม่เคยได้รับการอบรม ผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมมาครั้งหนึ่งแล้ว ผู้ที่เข้ารับการอบรมเป็นครั้งที่สอง ผู้ที่เข้ารับการอบรมบ่อยๆ หรือเป็นประจำ กลุ่มวิทยากร ครู พี่เลี้ยง

2) ด้านการจัดสายการอบรม โดยกลุ่มเด็ก แบ่งตามเกณฑ์อายุ แบ่งตามความถี่ของการเข้ารับการอบรม และกลุ่มผู้ปกครองที่มาส่งเด็กหรือติดตามมาดูแลเด็ก (มีทั้งมาครึ่งวัน และขอเข้าร่วมกิจกรรม 1 วัน) จัดให้มีการแนะนำชี้ชวนให้เห็นประโยชน์ของการอบรมให้รู้ว่าประโยชน์ที่ได้รับมิใช่เด็กจะได้รับประโยชน์เท่านั้นยังส่งผลดีถึงผู้ปกครองและครอบครัวอีกด้วย เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนใจให้ผู้ปกครองใคร่เรียนรู้และอยากเข้าร่วมการอบรม กลุ่มผู้ปกครองที่ประสงค์เข้าร่วมการอบรม 3 วัน

3) ปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียน รูปแบบของกิจกรรมในการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กควรประกอบไปด้วย (1) กิจกรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กที่ยังไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและให้เด็กอยากกลับมาฝึกต่อ (2) กิจกรรมสำหรับเด็กที่เคยรับการอบรมแล้ว สำหรับเด็กที่อยากฝึกต่อในระดับที่สูงขึ้น และกลุ่มผู้ปกครองของเด็ก (3) กิจกรรมสำหรับผู้ปกครองได้มาอบรมความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหาให้แก่เด็กๆ และครอบครัวฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนาทั้ง 4 ด้าน ด้วยกิจกรรมสอดแทรกธรรมะ เป็นการปูพื้นฐานจนถึงระดับสูงให้แก่เด็กและทุกคนในครอบครัวนำไปใช้ในชีวิตได้

4) อบรมให้ความรู้อบรมเด็ก และผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไป ตลอดจนเครือข่ายจิตอาสา วิทยากร ครู พี่เลี้ยง ด้วยหลักในการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 จัดกิจกรรมให้ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตระหนักถึงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว โดยการจัดกิจกรรมเพื่อเกิดจิตสำนึกร่วมกัน โดยการให้ความรู้เพิ่มแก่ผู้ดูแลเด็กเข้าใจวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กเชิงพุทธ

5) สร้างเครือข่ายจิตอาสาบริการสังคม กลุ่มจิตอาสา รุ่นเด็กเล็กหรือจิตอาสาจิตอาสา เครือข่ายผู้ปกครองจิตอาสา เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญจิตอาสา จัดระดมความคิดหาแนวทางแก้ไขการปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคคล สังคมอย่างเป็นรูปธรรม เนื้อหาของการอบรม ให้ความรู้แบบเข้าถึงประสบการณ์ในภาคปฏิบัติโดยการจัดกิจกรรมให้เด็กและครอบครัว สร้างคุณค่าจิตสำนึกใหม่ ร่วมกันทางศาสนา เชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายกลุ่มบุคคลจิตอาสา สถาบันจิตอาสา ระดมความคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อค้นหาแนวทางปฏิบัติ แนวทางเพิ่มเติมหรือแก้ไขข้อปฏิบัติที่ผ่านมา ส่วนที่ขาดพร่องไปเพื่อเกิดประโยชน์สมความมุ่งหมาย

6) สำรวจความคิดเห็นเด็ก นำไปประเมินผลหลังการเข้าอบรม สำรวจความคิดเห็นผู้ปกครอง ระดมความคิดหาแนวทางแก้ไข การประเมินผล สังเกตแบบสอบถามจากใบสมัครของเด็กและผู้ปกครองที่เข้ารับการอบรม ผลของการปฏิบัติและพัฒนาตนในระยะเวลาอบรม สรุปประเด็นและข้อสังเกตต่างๆ ถึงผลที่เกิดขึ้นภายหลังการอบรม

7) ผู้ปกครองนำความรู้ไปปรับใช้กับเด็กขณะอยู่ที่บ้าน ปิดเทอม มาเข้ารับการอบรมใหม่ เพื่อรับส่งเสริมการให้ดีขึ้นกว่าเดิม จนไปถึงขั้นการชีวิตที่พึ่งตนเองได้ และการพัฒนาชีวิตขั้นสูงที่ช่วยเหลือผู้อื่นต่อไปได้ ปรับปรุงกิจกรรมให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ให้เกิดความสนใจ อยากกลับมาเรียนรู้

การช่วยผู้ปกครองทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก ในยามสังคมยุคเศรษฐกิจเร่งด่วน เป็นเรื่องยากที่ผู้ปกครองจะมีเวลาศึกษาจากตำรา เพราะส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่อยู่โดยลำพัง พ่อ แม่ ลูก ควรเป็นกิจกรรมเสริมความรู้พระพุทธศาสนาที่ทำให้เด็กเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้มากขึ้น ถึงการนำพระพุทธศาสนาไปปรับใช้กับเด็กๆ เรื่องของการพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน เพื่อปูพื้นฐานการเรียนรู้ธรรมะให้แก่เด็กและทุกคนในครอบครัวนำไปใช้ในชีวิตได้ วัตถุประสงค์นั้นเป็นไปเพื่อให้เด็กๆ ได้ใช้ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 การพัฒนาเด็กที่ถูกต้องคือ การเป็นแบบอย่างที่ดีได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา แต่การที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจในการสอนเด็กๆ ได้นั้น ผู้ปกครองควรมีความรู้ที่ถูกต้อง การพาครอบครัวมาเข้ารับการเรียนรู้ศึกษาธรรมะเพื่อที่จะได้ทราบและเข้าใจถึงหลักการใช้ชีวิตครอบครัว ทำให้ได้พบว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขไม่เพียงแต่ในครอบครัวเท่านั้น แต่การดูแลกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ยังเป็นเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้ปกครองที่ต้องทำความเข้าใจและรู้ได้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง ยังพบว่าทำให้ผู้อื่นคือจุดหมายของการเกิดปัญญา ตามความรับรู้จากประสบการณ์จริง ที่ไม่ได้อ่านแต่เพียงตำรา ความเข้าใจเหล่านี้เป็นการค้นพบความรู้ที่ลึกซึ้ง อันนำไปซึ่งการอบรมสอนตนเองและผู้อื่นต่อไปได้ การมีความรู้ความเข้าใจทางศาสนาได้นั้น คือการที่จะต้องพาตนเองมาเรียนรู้และซึมซับด้วย เช่นการได้ความรู้ประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากผู้เชี่ยวชาญ การได้ช่วยเหลือผู้อื่น คือการเติมเต็มความรู้ด้วยตนเองและทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จึงต้องการให้สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นพี่เลี้ยง ให้ความรู้ในการดูแลบุตรตามหลักพระพุทธศาสนาให้แก่ครอบครัว เพื่อให้ผู้ปกครองและเด็กให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองร่วมกัน ด้วยการได้รับความรู้และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง โดยที่ผู้ปกครองต้องคอยตรวจและประเมิน วิเคราะห์ ว่าเด็กควรจะต้องได้รับการส่งเสริมในด้านใด เพื่อจะได้เติมเต็มด้านที่ยังขาด แต่ทุกด้านนั้นควรได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เพราะสุดท้ายในความหมายของทุกด้าน ผลที่ได้รับก็จะส่งไปสู่ด้านปัญญาในการนำชีวิตต่อไป โดยมีครอบครัวคือเป็นฐานในการศึกษาพัฒนาตน เพราะครอบครัวคือสิ่งแวดล้อม คือภักขณมิตรลำดับแรก ครอบครัวคือผู้สร้างความสุข ความอบอุ่น ความไว้วางใจให้แก่เด็ก